www.ippm-bg.org
ИНСТИТУТ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОГРАМИ И ПРОЕКТИ
София 1000, бул. "Ал. Дондуков" 11, ет. 2, тел./факс: 987 1314, 987 3305, 0885 716 168, e-mail: office@ippm-bg.org

АКТУАЛИЗИРАН ДОКУМЕНТ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ОБЩИНСКИ ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА ТЪРГОВИЩЕ 2007-2013 г.

ЮНИ 2011 Г.

СЪДЪРЖАНИЕ

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ.....3

ВЪВЕДЕНИЕ.....5

I. Актуализиран социално-икономически профил на общината.....6

1.1. Основни географски характеристики и селищна структура.....6

1.2. Природни ресурси и културно-историческо наследство.....7

1.3. Човешки ресурси.....11

1.4. Стопански сектор.....21

1.5. Техническа инфраструктура и опазване на околната среда.....29

II. Актуализиран SWOT анализ.....33

III.Актуализирана стратегия за устойчиво интегрирано местно развитие.....35

3.1. Визия за развитие на общината.....35

3.2. Стратегически цели за развитие на общината.....36

3.3. Приоритети, специфични цели и мерки.....37

IV. Актуализирана индикативна финансова таблица.....55

V. Система от индикатори и действия за наблюдение и оценка.....78

VI. Прилагане на принципа на партньорство и осигуряване на информация и публичност.....79

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ, ГРАФИКИТЕ, СХЕМИТЕ.....82

ПРИЛОЖЕНИЕ - АКТУАЛИЗИРАНИ ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА.....83

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ

АЗ – Агенция по заетостта

АДИРПРСЦР – Актуализиран документ за изпълнение на Регионален план за развитие на Северен централен район 2010-2013

АДИОПР – Актуализиран документ за изпълнение на Общински план за развитие

ВЕИ – възобновяеми енергийни източници

ГПСОВ - градски пречиствателни станции за отпадъчни води

ДМА – дълготрайни материални активи

ДБТ – Дирекция „Бюро по труда”

ЕИСУРР – Единна информационна система за управление на регионалното развитие

ЕО – екологична оценка

ЕС – Европейски съюз

ЕСФ – Европейски социален фонд

ЕФРР – Европейски фонд за регионално развитие

ЗООС – Закон за опазване на околната среда

ЗРР – Закон за регионалното развитие

ЗТ – защитени територии

ИАОС – Изпълнителна агенция по околна среда

ИСУН – Информационна система за управление и наблюдение на средствата от Структурните инструменти на Европейския съюз

МРРБ – Министерство на регионалното развитие и благоустройството

МО – Междинна оценка

МОСВ – Министерство на околната среда и водите

МСП – малки и средни предприятия

НИРД – научно-изследователска и развойна дейност

НПО – неправителствени организации

НПРР – Национален план за регионално развитие

НСИ – Национален статистически институт

НСОРБ – Национално сдружение на общините в Република България

НСРР – Национална стратегическа референтна рамка

NUTS – обща класификация на териториалните единици за статистически цели, прилагана от ЕВРОСТАТ за регионите в Европейския съюз

ОДЗ – Областна дирекция „Земеделие”

ОП – Оперативна/и програма/и

ОПАК – Оперативна програма „Административен капацитет”

ОПОС – Оперативна програма „Околна среда”

ОСР – Областна стратегия за равитие

ОСП – Обща селскостопанска политика

ОПР – Общински планове за развитие

ОПРКБИ – Оперативна програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика”

ОПРР – Оперативна програма „Регионално развитие”

ОПРСР – Оперативна програма за развитие на сектор “Рибарство”

ОПРЧР – Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”

ОУ – основно училище

ОУП – общ/и устройствен/и план/ове

ППЗРР – Правилник за прилагане на Закона за регионалното развитие

ПРСР – Програма за развитие на селските райони

ПСОВ - пречиствателни станции за отпадъчни води

ПЧИ – преки чужди инвестиции

РИОСВ -Регионална инспекция по околната среда и водите

РСЗ – Регионална служба по заетостта

СИФ – Социално-инвестиционен фонд

СОУ – средно общообразователно училище

СЦР – Северен централен район

ТБО – твърди битови отпадъци

ТГС – трансгранично сътрудничество

ТИЦ – туристически информационен център

ТСБ – Териториално статистическо бюро

ЦДГ – целодневна детска градина

ВЪВЕДЕНИЕ

Общинският план за развитие на община Търговище за периода 2007 – 2013 г. е приет от Общинския съвет с Решение № 2 по Протокол № 19 от 28.07.2005 г. на основание чл. 21, ал. 1, т. 12 от ЗМСМА и чл. 14, ал. 4 от ЗРР. Той очертава средносрочната перспектива за икономическо, социално, инфраструктурно и екологично развитие на общината. ОПР е съобразен с националната политика за регионалното развитие и бюджетните планове на Европейския съюз. Той е основополагащ, стратегически, динамичен документ и важен инструмент при формирането и провеждането на устойчиво и балансирано местно развитие в посочената територия.

Основните задачи на плана за развитие на община Търговище, формулирани при неговото изготвяне са:

- да дефинира стратегическите цели на общинското развитие за периода до 2013 г.;
- да очертае изпълнима стратегия за постигане на тези цели чрез определяне на основните приоритетни направления, мерки и проекти;
- да дефинира институционалното и финансово осигуряване на плана;
- да послужи за мобилизиране на собствените и привличане на външни ресурси за постигането на мотивираните цели;
- да създаде работещ ефективен "контакт" с очакваните структурни фондове на ЕС и привличането им в територията на общината;
- да стимулира възникването на нова ценностна система и нов подход при решаването на проблемите, ориентирани към духа на обединена Европа и принципите за устойчиво развитие;
- да въвлече всички заинтересовани страни към изпълнението на заложените мерки и така да разшири социалната основа на стратегическото планиране и демократизацията на управлението.

Планът има характер на отворен документ, който може да се развива, усъвършенства и актуализира в съответствие с динамично променящите се условия и фактори.

След приемането на Общинския план за развитие на Търговище настъпват съществени изменения във вътрешната и външната нормативна и институционална среда, в която той следва да бъде изпълняван и отчитан.

От 1 януари 2007 г. България е пълноправен член на Европейския съюз (ЕС), което практически промени икономическите, политическите и международните условия за развитие на българските райони. В сферата на регионалното развитие и политика започнаха да се прилагат както националното, така и европейското законодателство. От същата дата стартира прилагането на новата кохезионна политика, която определи нова рамка за развитие на районите в Европейския съюз. След приемането на Националната стратегическа референтна рамка 2007-2013 г. и одобрението от Европейската комисия на българските Оперативни програми и Националния план за развитието на селските райони 2007 – 2013 г. изискванията към общините у нас придобиха нови реалности и те станаха бенефициенти на средства от различни източници.

През 2008 г. бяха приети промени в законодателството в областта на регионалното развитие, което постави нови изисквания по отношение на структурата и съдържанието на общинските планове за развитие.

Всички тези промени, настъпили след приемането на ОПР на Търговище са значителни и обуславят необходимостта от актуализация на документа с оглед осигуряване на адекватност, съответствие с новите условия и постигане на поставените цели.

Настоящата актуализация на Общинския план за развитие на община Търговище 2007-2013 г. е разработена за остатъка от периода на неговото действие 2011-2013 г. Актуализираният документ за изпълнение на ОПР е в съответствие с Методическите

указания за актуализиране на действащите стратегии и планове зарегионално и местно развитие, одобрени от Министъра на регионалното развитие и благоустройството със Заповед № РД-02-14-844/20.05.2009 г., Закона за регионално развитие и Правилника за неговото прилагане.

Едни от главните задачи на актуализацията на Общинския план за развитие на Търговище са анализ на последните тенденции в икономическите и социалните процеси, протичащи в периода след приемането на документа и засилване на стратегическата ориентация по отношение на общоевропейските цели за развитие, отразени в "Стратегически насоки за развитие на Общността", както и адаптиране към финансовите инструменти, които се прилагат в периода 2007-2013 г.

Актуализацията отчита изводите и препоръките от направената междинна оценка на съответствието, въздействието и приложимостта на общинския план за развитие, представена предварително на общинското ръководство и партньорите. При подготовката на актуализирания документ са отчетени принципите на партньорството, равните възможности и устойчивото развитие. Направени са нужните проучвания и анализи, срещи и консултации за добиването на възможно най-актуалната и изчерпателна информация нужна за актуализацията.

Актуализираният документ съдържа анализ на текущата ситуация в община Търговище в предметните области, където са настъпили промени в периода от 2005 до 2010 година. Запазени са визията, стратегическите цели и приоритети за развитие на общината, тъй като на този етап те не се нуждаят от актуализация и редакция. Разработена е нова индикативна финансова таблица, която отчита възможностите за финансиране от фондовете на ЕС, както и финансовия капацитет на общината да участва със собствено финансиране. Актуализирани са индикаторите за наблюдение, мониторинг и оценка изпълнението на ОПР.

Актуализираният план за развитие на община Търговище съответства на Националната стратегическа референтна рамка; Оперативни програми: Развитие на човешките ресурси, Регионално развитие, Околна среда и Административен капацитет; Националната стратегия за регионално развитие; Актуализирания документ за изпълнение на регионалния план за развитие на Североизточния район 2010-2013 г.; Областната стратегия за развитие на област Търговище 2005-2015 г., секторни и местни стратегии и планове в областта на околната среда, енергийната ефективност, ВЕИ и други.

I. АКТУАЛИЗИРАН СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ПРОФИЛ НА ОБЩИНАТА

1.1. ОСНОВНИ ГЕОГРАФСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ И СЕЛИЩНА СТРУКТУРА

Местоположение и граници

Фиг. 1: Карта на община Търговище

Община Търговище заема площ от 840,5 кв. км., разположена е в източната част на Дунавската равнина с плодородна земя и живописни местности. На север общината граничи с община Лозница, на североизток с Хитрино, на изток с общините Шумен, Велики Преслав и Върбица, на юг с Омуртаг, а на запад с общините Антоново и Попово.

Общинският център отстои на 320 км. от София. Близостта на града до изходните пунктове на страната – Варна (121 км.) и Русе (99 км.) го

превръщат в естествено стратегическо кръстовище на тези направления. Удобна е и връзката през Котел за Южна България. Някогашен активен кръстопът и "място за търговия" (Търговище), градът е изправен пред предизвикателството да препотвърди произхода на името си, изпълвайки го с ново съдържание на икономически дейности.

Селищна структура

Община Търговище е център на едноименна област и се състои от 52 населени места - град Търговище и 51 села.

Таблица 1: Административно териториална структура на област Търговище – 2009 г.

Общини	Територия		Население		Населени места		Градове		Села		Гъстота на населението
	кв.км	%	брой	%	брой	%	брой	%	брой	%	д/кв.км
Общ. Антоново	478.8	17.7	6507	5	60	30.6	1	20	59	31	13.6
Общ. Омуртаг	400.8	14.8	24256	18.8	43	22	1	20	42	22	60.5
Общ. Опака	157.4	5.8	6936	5.4	6	3.1	1	20	5	3	44.1
Общ. Попово	832.9	30.7	31479	24.4	35	17.8	1	20	34	18	37.8
Общ. Търговище	840.5	31.0	60497	46.4	52	26.5	1	20	51	26	72.0
Обл. Търговище	2710.4	100	129 675	100	196	100	5	100	191	100	47.8

Източник: Национален статистически институт

В групата на селата влизат 3 от категорията[1] "средни", 38 "малки" и 10 "много малки" села. За разлика от общините на юг (Антоново и Омуртаг), Търговище още няма напълно или почти обезлюдени села. Освен функционален, градът е и пространствен център. Останалите селища формират равномерна мрежа в територията на общината, която няма сериозни релефни бариери, с изключение на пролома на р. Врана при Търговищки проход. Естествено ненаселени остават само части на Преславско-Драгоевската планина (южно и западно от града) и Северослонишкия плоскоридов район. Средната селищна гъстота (6,2 селища на 100 км^2) е близка до тази за страната (около 5). Отчитайки и демографската маса, гъстотата на населените места в равнините части е с много по-благоприятни измерения. Средното отстояние между населените места е около 5 км, което е добра предпоставка за формиране и функциониране на една жизнена териториално-селищна общност. По степен на благоустроеност селата имат сходни характеристики - всички са електрифицирани и водоснабдени (но в 31 от тях водата е с недостатъчен дебит), във всички отсъства канализация. Като физическа структура, селищната мрежа е добре развита, балансирана е върху цялата територия на общината. Дисбалансът (поляритетът) се проявява единствено при демографските и функционалните характеристики. Общината има нужда от целево създаване на няколко вторични опорни центъра, различни от град Търговище.

1.2. ПРИРОДНИ РЕСУРСИ И КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО

Релеф

Територията на община Търговище се характеризира с разнообразие и преливане на равнинен, хълмист и нископланински релеф. Част от територията на общината, южно и западно от гр. Търговище, обхваща нископланински терени от Преславско-Драгоевската планина (с най-висок връх "Коджакуз" – 690 м) и Северослонишкия плоскоридов район.

[1] Средни села - от 1000 до 2000 жители; малки села - от 250 до 1000 жители; много малки села - до 250 жители.

Плоските и разлати била на планината имат платовиден характер. От тях се спускат умерено стръмни склонове. Изключение правят много стръмните склонове в пролома на р. Врана при Търговищки проход.

Централните и северните части на общината, попадащи в Дунавската равнина и Лудогорското плато, обхващат хълмисти равнини и разчленени плата със заоблени форми, просечени на места от дълбоки долове и ровини. Не са регистрирани срутища, свлачища и други ограничителни физико-геоложки явления.

Полезни изкопаеми

Територията на общината е бедна на рудни полезни изкопаеми, но е богата на промишлени находища от скални материали, глинест мергел и червена глина. Варовици, пясъчници и мергели има в районите на гр. Търговище, и селата Стража, Кралево, Лиляк, Пролаз, Цветница. В районите на гр. Търговище, с. Александрово и с. Пробуда има запаси от 1,8 млн.куб.м глинест мергел за производство на тухли и керамика. Скалните материали в м. "Боаза" са със запас 3,5 млн.куб.м, Лиляк – 25 млн.куб.м и Кралево – 18 млн.куб.м, които могат да задоволят потребностите на целия Североизточен район за планиране. Други полезни изкопаеми не са разкрити.

Климат

Общината попада в зоната на умерено-континенталната област на България и по-точно в средния климатичен район на Дунавската равнина. В сравнение с териториите на север, тук зимите са с умерени студове, а летата – с умерени горещини. Годишният ход на валежите има подчертан континентален характер (с най-много валежи през лятото, а най-малко – през есента). Средната годишна сума на валежите е между 550 и 680 мм, което е по-ниско от средните показатели за страната. Районът спада към слабо до средно градобитните.

Средната дата на последния пролетен мраз е 11 април, а на първия есенен – 27 октомври. Средната дата на образуване на първата снежна покривка е 11 декември, за задържане на последната снежна покривка е 13-15 март. Средният брой дни със снежна покривка е около 48. Районът попада в зоната на най-рядко и с най-малък размер отвяване на снежната покривка.

Преобладават ветрове със северозападна и югозападна посока (годишно около 53%), а най-слаби и редки са ветровете от север-североизток. Висока е честотата на тихо време (около 60%)**.** През пролетта от югозапад и запад нахлуват влажни въздушни маси. Не по-малко значение за формирането на климата има и пренасянето на въздушни маси от тропичен произход през лятото.

Почви

Почвената покривка е обусловена от геоложкия строеж и отразява влиянието на континенталните климатични условия, нископланинския и хълмист релеф и растителна покривка. Най-голяма част от територията на община Търговище е покрита със сиви горски почви. По механичен състав са тежко песъчливо-глинести. Характеризират се с добри водно-физични свойства, със средна до слаба водопроницаемост, добра водозадържаща способност и сравнително благоприятен въздушен режим.

Следващи по разпространение са черноземните почви (типични, слабоизлужени, излужени). Разпространени са главно в Търговищкото поле. Общата мощност на почвения им профил е 60-80 см, а само на хумусния хоризонт – 20-25 см. По механичен състав те са тежко и по-рядко средно песъчливо-глинести. Притежават средна до висока водопропускливост, ниска до средна водозадържаща способност и добър въздушен режим. По съдържание на органично вещество са слабо хумусни, а по отношение на общия азот и фосфора са средно запасени. Обработват се сравнително леко.

В разчленените релефни форми се намират смесени алувиално-делувиални почви, а в леглата на водните течения – алувиални. Тези типове почви са с по-ограничено разпространение. Те се отличават с много добър воден и хранителен режим и високо естествено плодородие. Подходящи са за отглеждане на зеленчуци, ягоди, овощни градини, царевица, цвекло.

Плиткият профил на почвите в районите на общината с най-голяма надморска височина прави площите им неподходящи за отглеждане на селскостопански култури. Част от тях могат да се използват за пасища или след съответни мелиорации - за лозя. Най-рационално би било залесяването им с горскоплодни храсти.

Хидрографската мрежа е ясно изразена. Всички реки и долове имат каменисти дъна и стръмни склонове, обрасли с гори. Поради това ерозията в земеделските и горски земи не е с големи размери. На територията на горския фонд, ерозионни процеси са установени на площ около 12 хил. дка. Общо за района тези процеси са овладяни и имат затихващи функции. Това не означава, че комплексните мерки за борба с ерозията трябва да се преустановят. Напротив, общината има нужда от постоянни лесотехнически мерки за подобряване на горско-растителната покривка.

Водни ресурси

Община Търговище е сравнително бедна на водни ресурси. В нея са разположени изворните области на реките Черни Лом и Малки Лом. Територията на общината се отводнява от р. Врана (с притоците й), и р. Вардунска. Реките са маловодни, с малки водосборни басейни. Речният отток е непостоянен. Всички реки имат снежно-дъждовен режим. Пълноводието е характерно само за пролетния сезон, в зависимост от топенето на снежната покривка и настъпването на валежния максимум. През лятото част от реките пресъхват. Основна част от територията, заета от "водни течения и площи" (15 420 дка), се формира от девет язовира.

Рационално се използват водите на Търговищкия минерален извор "Боаза". Водата от него е алкална, хладка, без мирис, с приятен вкус и голяма лековитост. Освен за балнеолечение, тя се бутилира и продава в страната и чужбина.

Флора и фауна

Общината попада в Крайдунавския фитогеографски район. Климатичните условия, естеството на скалната основа и почвите обуславят характера на растителността. Силно преобладаващи са широколистните гори, съдържащи богато видово разнообразие. Иглолистните участъци са плод на залесявания (предимно черен бор). Преходите към горите и много билни участъци са покрити с тревно-храстова растителност.

Птиците, бозайниците и ихтиофауната са с типичен за Предбалкана видов състав и скромни естествени популации (с изключение на птиците).

Поземлени ресурси

Общата площ на община Търговище е 840,5 кв. км., което е около една трета (31%) от територията на област Търговище и около 6% от територията на Североизточния район (14 639 кв. км.). Земеделските територии заемат общо 473 769 дка (69% от площта на общината при средно за страната 57,4%). Потенциалите на земеделските земи на община Търговище следва да бъдат оценявани като предпоставка за очертаващите се приоритети в нейното развитие. Един от тях е свързан с формирането на модерен аграрен сектор. Обработваемата земя в земеделските територии е с обща площ 397 033 дка, в това число поливна площ 45 563 дка.

Горските територии включват площта на Държавния горски фонд и заемат 159 409 дка (23 % при средно за страната 33,5%). Населените места и другите урбанизирани територии заемат 29 294 дка площ (4%, колкото е средното равнище за страната). Водните течения и водни площи са с относителен дял 2% (колкото е средното за страната), с площ

13 495 дка. Териториите за добив на полезни изкопаеми и депа за отпадъци са с най-малка площ - 5 636 дка, следват ги площите за транспорт и инфраструктура е 7 068 дка.

Фиг. 2: **Разпределение на площта на община Търговище по видове територии**

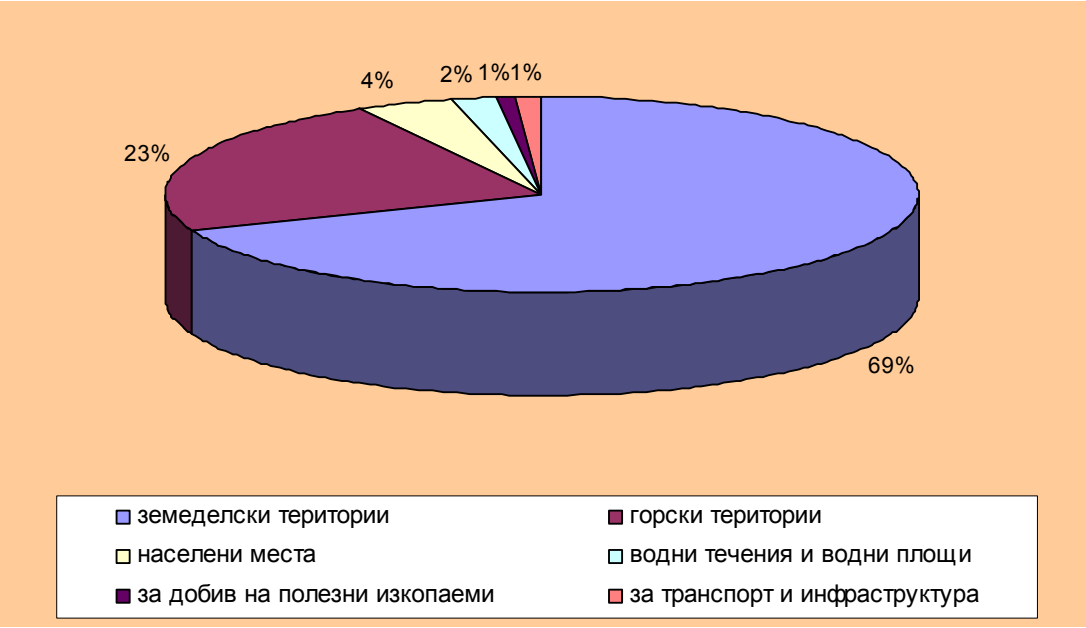

Източник: Национален статистически институт

Културно-историческо наследство

Тракийско, римско, византийско, турско, възрожденско и съвременно присъствие са напластявали култура и ценности. Високата културно-историческа и познавателна стойност на уникални паметници от античната и средновековната българска епоха превръщат архитектурно-археологическите резервати на община Търговище в поле за изследвания, база за туристически продукти, "културен гръбнак" на настоящите поколения и "мост" за прехвърляне на ценности към бъдещите поколения.

По-значимите разкрити паметници и културни факти са:

Крумово кале (Мисионис). Останките на ранновизантийска и средновековна крепост "Крумово кале" (V-VI, IX-X, XIV в.) се намират в м. Парка на 7 км от Търговище по пътя за Омуртаг. Налага се научната хипотеза, че крепостта е част от известния византийски град Мисионис. Най-старият културен пласт е от края на V в. В края на IX век върху руините възниква българско селище[2]. През XII-XIV крепостта отново е част от отбранителната система на прохода Дервента.

Петкорабната базилика и Тракийското светилище на бог Аполон се намират на около 23 км от град Търговище и на 2.5 км южно от с. Драганoвец. Находките[3] свидетелстват за функцията на първоначалното съоръжение - Тракийско светилище (II – IV в). По-късно върху основите на светилището е построена петкорабната ранновизантийска базилика (V-VI в.). Около нея е имало развито селище. През XII в., върху него израства късно-средновековно българско селище, свързано с крепостта "Марната". В комплекса е открита и пещ за строителна керамика (свързана с изграждането на базиликата).

[2] Легендата свързва крепостта с гибелта на византийския император Никифор II Геник, разбит от българският владетел Хан Крум през 811 г.

[3] Намерени са мраморни оброчни плочки, посветени на бог Аполон, Зевс и Деметра, статуйки на Тракийския конник, керамика и монети от Аврелиян (270 г.) и Клавдий Готски (268 г).

В общината се намират и множество запазени религиозни паметници (църкви и джамии). По-старите църкви[4] съхраняват уникални стенописи. Запазени са и значими паметници на ислямската култура[5].

Културно-историческото наследство е "инфраструктурата на приемствеността". Ресурсите на държавата и общините са несъизмеримо по-малки от потребностите на многократно декларираното желание за "опазване и съхранение". Желанието за допир на съвременниците до тези ценности и съхраняването им за идни поколения, би могло да се осъществи само чрез тяхното атрактивно експониране и валоризация. Историческата, познавателната и атрактивната стойност на търговищките културни пластове е сравнима с тази на цяла Северна България. За съжаление, работите по проучване, консервация и експониране все още не са доведени до формиране на завършени туристически продукти, професионална реклама и продажби. Това е пътят за набиране на средства, съхранение и обогатяване на тези непреходни ценности.

1.3. ЧОВЕШКИ РЕСУРСИ

Демографска характеристика

Таблица 2: Население в община Търговище за 2005 - 2009 г.

2005	2006	2007	2008	2009
62484	62017	61653	61203	60497

Източник: Национален статистически институт

През 2009 г. в община Търговище живее около 46.4% (60 497 души) от населението на едноименната област. Средната гъстота на населението на общината е 72 души на кв.км., което е повече от средната гъстота за СИР (67.6) и за страната (68.1).

Фиг. 3: **Динамика на населението в община Търговище 2005-2009 г.**

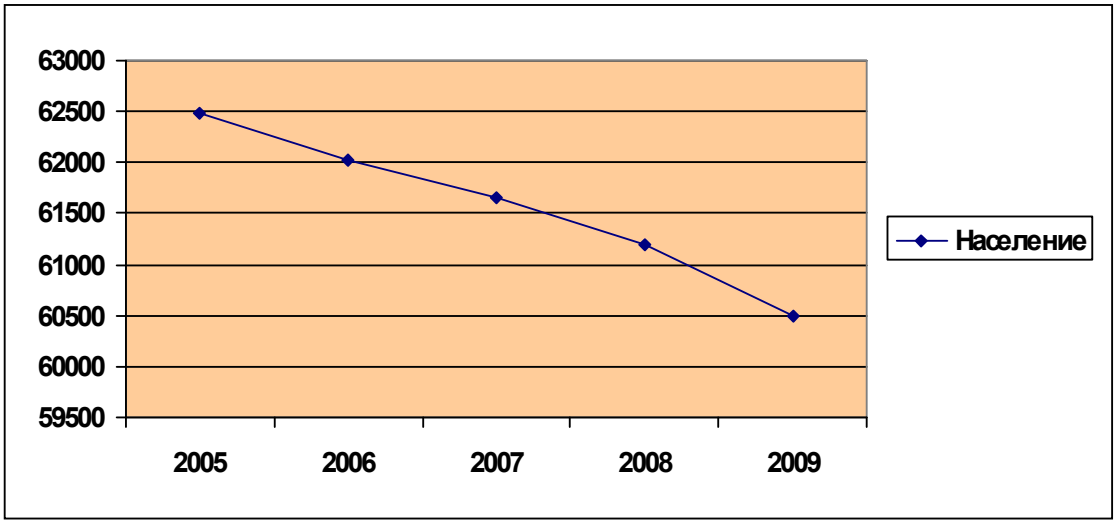

Източник: Национален статистически институт

През последните години се наблюдава постепенно намаление на населението на общината, като спадът през 2009 спрямо 2005 г. е с 1 987 души. Намалението през 2009 спрямо 2008 г. е със 706 души. (Виж Таблица 2 и Фиг. 3)

[4] "Успение Пресвятия Богородици" и "Свети Иван Рилски" в Търговище; църквата в с.Черковна (XIII – XIV в.);
[5] "Сат Джамиси", Търговище; Къз Ана Теке, с. Момино.

Таблица 3: Население в община Търговище по пол към 01.03.2001 и към 01.02.2011 година

Население към 01.03.2001 г.			Население към 01.02.2011 г.		
общо	**мъже**	**жени**	**общо**	**мъже**	**жени**
60 890	29 809	31 081	56 087	27 365	28 722

Източник: Национален статистически институт

По данни на НСИ от последното преброяване населението на община Търговище намалява постепенно през последните 10 години и към 01.02.2011 г. то е 56 087 души, което е с 4 803 по-малко спрямо 2001 г.

Таблица 4: Население в община Търговище под, във и над трудоспособна възраст, местоживеене и пол към 31.12.2009 г.

	Общо			В градовете			В селата		
	всичко	**мъже**	**жени**	**всичко**	**мъже**	**жени**	**всичко**	**мъже**	**жени**
Търговище	**60497**	**29231**	**31266**	**37375**	**17802**	**19573**	**23122**	**11429**	**11693**
Под трудоспособна възраст	9853	4988	4865	5710	2932	2778	4143	2056	2087
В трудоспособна възраст	38158	19659	18499	24815	12470	12345	13343	7189	6154
Над трудоспособна възраст	12486	4584	7902	6850	2400	4450	5636	2184	3452

Източник: Национален статистически институт

В структурно отношение населението в градовете е повече от населението в селата с 14 253 души. Относителният дял на жените в населението на община Търговище е малко по-голям (около 52%) от този на мъжете, като тази тендеция се запазва в градовете и селата.

За периода 2005-2008 г. се очертава постепенно намаление на броя и дела на лицата под трудоспособна възраст в общината от 10669 на 9853 души. Лицата в трудоспособна възраст съставляват 63% от населението на общината, което е близко до средните нива за Североизточен район и за страната.

Таблица 5: Естествен прираст на населението на община Търговище 2005-2009 г.

/брой/

Година	Живородени			Умрели			Естествен прираст		
	Общо	**Момчета**	**Момичета**	**Общо**	**Мъже**	**Жени**	**Общо**	**Мъже**	**Жени**
2005	582	280	302	830	451	379	-248	-171	-77
2006	622	322	300	932	485	447	-310	-163	-147
2007	646	324	322	852	450	402	-206	-126	-80
2008	621	322	299	882	475	407	-261	-153	-108
2009	613	286	327	778	409	369	-165	-123	-42

Източник: Национален статистически институт

Естественият прираст на населението на община Търговище остава отрицателен, като бележи тенденция на намаляване за изследвания период. (Таблица 5). Броят на живородените деца нараства през 2009 спрямо 2005 г. с 31 и достига 613.

Механичният прираст в община Търговище продължава да бъде отрицателен, като през 2005 г. е минус 345 души, после бележи тенденция на намаляване и през 2008 и 2009 г. отново нараства. Броят на заселените лица през 2009 г. е 1111, а на изселените 1399 души. Общият извод, който се налага е, че от естествен и механичен прираст населението в общината през 2009 г. е намаляло с 453 души.

Таблица 6: Заселени, изселени и механичен прираст /брой/

Година	Заселени			Изселени			Механичен прираст		
	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
2005	1194	480	714	1539	701	838	-345	-221	-124
2006	1108	491	617	1139	508	631	-31	-17	-14
2007	1390	637	753	1573	722	851	-183	-85	-98
2008	988	394	594	1235	532	703	-247	-138	-109
2009	1111	480	631	1399	657	742	-288	-177	-111

Източник: Национален статистически институт

Тенденциите в развитието на населението в Търговище през последните години са постепенно намаляване и застаряване в резултат на отрицателен естествен прираст и миграционни процеси (56 087 души по данни от последното преброяване към 01.02.2011 г.). Основните приоритети в демографското развитие на общината следва да бъдат насочени към: стабилизиране и запазване на населението; ограничаване неблагоприятните тенденции, предимно на нето-миграцията; продължаване тенденцията на нарастване на образователното равнище на населението и участието му в различни форми на обучение и стимулиране на местното икономическо развитие за осигуряване на доходи и заетост.

Заетост и безработица

Таблица 7: Брой на безработните лица и равнище на безработица в община Търговище (2005-2010)

Година	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Брой регистрирани лица	5349	4502	2816	2589	3356	3619
в т.ч. жени	3018	2578	1779	1738	1935	2023
% безработица	17.58%	14.80%	9.25%	8.51%	11.03%	11.89%

Източник: Дирекция „Бюро по труда" – Търговище

Безработицата в община Търговище бележи трайна тенденция на намаление от 17.58% през 2005 г. на 8.51% през 2008 г. След това започва да нараства и през 2010 г. вече е 11.89%. Към 30.06.2011 г. е 9.5%, при средна за страната 9.52%. (Виж Таблица 7 и Фиг. 4). Броят на реигистрираните безработни лица през 2010 спрямо 2005 г. е с 1730 души по-малко.

Фиг. 4: Динамика на безработицата в община Търговище 2005-2010 г.

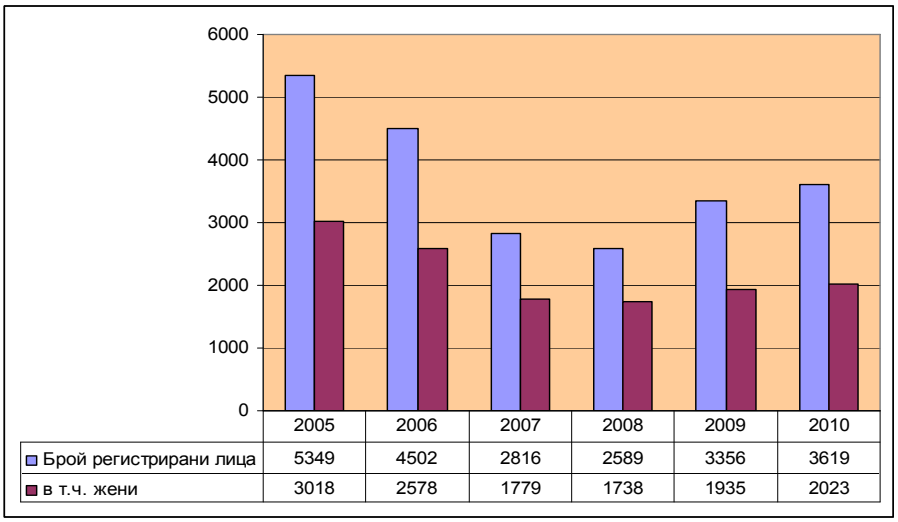

Източник: Дирекция „Бюро по труда" - Търговище

Относителният дял на безработните жени се запазва относително постоянен през анализирания период (около 56% от регистрираните лица). През последните 5 години в община Търговище са разкрити общо 7485 нови работни места. Най-много съответно през 2005 г. – 2072 и през 2010 г. – 1772.

По данни на ДБТ „Търговище" за 2010 г. най-голям относителен дял (около 45%) имат безработните във възрастовата група над 50 години. Около 22% от безработните са хора между 40 и 50 годишна възраст. (Таблица 8)

Таблица 8: Безработица в община Търговище по възрастови групи за 2005-2010 г.

Възрастови групи	2005	2006	2007	2008	2009	2010
- до 19 г.	233	148	76	43	54	51
- от 20 до 24 г.	457	339	174	157	224	196
- от 25 до 29 г.	633	496	221	183	275	277
- от 30 до 34 г.	594	511	271	225	284	332
- от 35 до 39 г.	615	514	256	225	284	332
- от 40 до 44 г.	627	478	278	249	316	355
- от 45 до 49 г.	659	579	362	324	440	452
- от 50 до 54 г.	752	620	443	421	525	595
- над 55 г.	779	817	735	762	929	1035

Източник: Дирекция „Бюро по труда" - Търговище

Таблица 9: Безработица в община Търговище по образование за 2005-2010 г.

Образование	2005	2006	2007	2008	2009	2010
- с висше	202	165	126	161	227	239
- със средно спец. и проф.	1145	925	657	610	877	1069
- със средно общо	216	203	131	158	193	215
- с основно и по-ниско	3786	3209	1902	1660	2059	2096

Източник: Дирекция „Бюро по труда" - Търговище

Най-голям е броят на безработните с основно и по-ниско образование – 58 % от всички регистрирани в бюрото по труда през 2010 г. Следват ги лицата със средно специално образование - 30%. (Таблица 9)

От изброеното по-горе могат да се направят следните изводи за състоянието на безработицата, предлагането и търсенето на трудовия пазар в община Търговище: през последните 5 години равнището на безработица в общината намалява значително, но продължава да бъде над средните стойности за страната. Безработицата намалява от 17.58% през 2005 г. на 8.51% през 2008 г. Към 30.06.2011 г. е 9.5%, при средна за страната 9.52%. Най-голям е броят на безработните с основно и по-ниско образование и на лицата на възраст между 40 и 50 години. Броят на продължително безработните лица намалява от 3476 през 2005 г. на 1585 към 31.03.2011 г.

Действия на пазара на труда

Увеличаването на трудовите ресурси и повишаването на тяхната икономическа активност се налага, както поради създалите се неблагоприятни демографски тенденции, така и поради необходимостта от постигане на устойчив икономически растеж и по-добри условия на работа и живот. За да се постигне по-стабилно снижаване на равнището на безработица в общината е необходимо да се предприемат действия за запазване и увеличаване на заетостта, повишаване пригодността за заетост и интегриране на неравнопоставените групи на пазара на труда.

По данни на ДБТ-Търговище за периода 2005-2010 г. 2083 безработни лица са включени в квалификационни курсове. За съжаление заявените свободни работни места

от работодатели в община Търговище намаляват през анализирания период от 2230 през 2005 на 1183 през 2010 г. Работните места по програми и мерки за заетост също бележат тенденция на намаление от 1933 през 2005 г. на 589 през 2010 г. По мерки за насърчаване на заетостта през 2005 г. са сключени 303 договори с работодатели, а през 2010 г. само 34 договори. Програмите за придобиване на квалификация и наемане на работа чрез стажуване и чиракуване също намаляват своя ефект и въздействие върху пазара на труда през последните години. През 2005 г. по тези програми са наети на работа 329 безработни от община Търговище, а през 2010 г. само 11 лица. Броят на новоразкритите работни места също намалява през разглеждания 5-годишен период от 2072 на 1772. По данни на ДБТ-Търговище, общо в общината и прилежащите населени места за периода 2005-2010 г. са разкрити 7485 нови работни места.

Най-голямо значение за увеличаване на заетостта и намаляване на безработицата е създаването на работни места в реалния сектор, което е в пряка зависимост от провежданата икономическа политика и състоянието на стопанската среда. С цел трайно решаване на проблема с неравновесието в пазара на труда, изразяващо се в ограничено търсене на работна сила при значителен процент на безработица, е необходимо усилията и средствата да се съсредоточат за генериране на заетост във всички възможни направления (държавен и частен сектор, големи инвеститори, малък и среден бизнес). В същото време, при ниското търсене на труд, шансовете за заетост на лицата в неравностойно положение на пазара на труда намаляват още повече.

Действията по отношение на намаляване на безработицата трябва да се реализират в две основни направления - *превантивни* (обучение на безработни и заети) и *защитни* – мерки, насърчаващи работодателите да наемат на работа лица в неравностойно положение. От голямо значение са превантивните действия, които целят хората, останали без работа, да не изпаднат в състояние на трайна безработица и оттам - до необходимостта от социално подпомагане. Важно условие за подобряване на качеството на упражнявания труд е повишаването на пригодността на работната сила за заетост чрез усъвършенстване на нейната квалификация и привеждането й в съответствие с изменящите се изисквания на търсенето на труд в икономика, основана на знанията. Това ще доведе до повишаване на потенциала й и ще създаде трайни предпоставки за устойчив икономически растеж.

Прилагането на превантивни и активни мерки на пазара на труда трябва да обхване всички социални групи с особена подкрепа за най-рисковите групи - дълготрайно безработните, младежите без трудов опит или без образование и професия, безработните с ниско или без образование и без квалификация, хората с увреждания. Борбата с безработицата изисква широкообхватни мерки за взаимна подкрепа на икономическата, социалната политика и политиката по заетостта. Инструмент на тази политика са регионалните и местните програми за заетост, съобразени и с националните програми за заетост. От особено значение за ефективността и ефикасността на тези програми е привличането на местните организации на работодателите при изготвянето и реализацията на проекти в областта на пазара на труда и използване потенциала на работодателските организации и местния бизнес за оказване на консултантски, образователни и други услуги, свързани с дейностите по заетостта.

Състоянието и тенденциите на трудовия пазар в община Търговище дават основание да се очертаят следните основни действия за реализиране на политиката по заетостта:

- Партньорство със заинтересованите институции в общината за реализирането на мероприятия за увеличаване заетостта в различни области, съобразени с конкретните икономически и социални условия на територията на общината, както и за извършване на общополезни дейности, които ще обновят облика й и ще имат добър социален ефект;
- Информиране на работодателите и безработните лица за политиката по заетостта, регламентирана в Националния план за действие по заетостта;

- Усъвършенстване на системата за работа с работодателите, с цел максималното им обхващане и насърчаване за използване на предлаганите от ДБТ услуги по заетостта, съобразно ситуацията на пазара на труда;
- Успешно прилагане на новия процесен модел в дейността на ДБТ, с цел повишаване качеството на обслужване както на търсещите работа лица, така и на работодателите;
- Усвояване на нови техники и методики за работа, насочени към всеобхватно и качествено обслужване на търсещите работа лица.

Доходи, жизнен стандарт

Средната годишна работна заплата в община Търговище нараства почти двойно през последните години - от 2854 лева през 2003 г. (информация от ОПР) на 5662 лева през 2009 г. (по данни на НСИ). Тенденцията на повишаване е постоянна. Нивото на средната годишна работна заплата в община Търговище е близко до това в съседните общини, малко под средните стойности за СИР и по-ниско от средната заплата за страната с 1647 лева.

Социално подпомагане

Таблица 10: Социални услуги, извършвани в община Търговище 2005-2008 г.

	Социални услуги, които се предоставят в общността - общо		Дневен център за възрастни с умствени или физически увреждания		Дневен център за стари хора		Защитени жилища		Звено "Майка и бебе"		Център за обществена подкрепа		Център за социална рехабилитация и интеграция на лица в неравностойно положение
години	**брой**	**места капацитет**	**брой**	**места капацитет**	**брой**	**места капацитет**	**брой**	**места капацитет**	**брой**	**места капацитет**	**брой**	**места капацитет**	**брой**
2005	1	459	-	-			1	4	-	-	-	-	-
2006	2	459	-	-	-	-	1	4	-	-	-	-	1
2007	6	1083	1	500	-	-	1	4	1	8	2	116	1
2008	10	681	2	54	1	30	2	18	1	8	2	116	2

Източник: Национален статистически институт

През последните години община Търговище е реализирала сериозен напредък в областта на социалното подпомагане и социалните дейности. Броят на услугите, предоставяни в общността по официални статистически данни е нараснал от една до 10 за периода 2005-2008 г. (Виж Таблица 10). През 2008 г. в общината се предоставят следните социални услуги: Дневен център за възрастни хора с умствени увреждания, Дневен център за възрастни с физически увреждания, Дневен център за стари хора, две Защитени жилища, Звено „Майка и бебе”, два Центъра за обществена подкрепа и два Центъра за социална рехабилитация и интеграция на лица в неравностойно положение. Освен това общината продължва да предоставя услугите: Домашен социален патронаж с капацитет 405 места и Обществена трапезария с 50 места. Особено място в социалните услуги на общината заема Домът за деца и младежи с умствена изостаналост “Св. Мина”. През 2010 г. неговият капацитет е намален от 63 на 16 места. Навършилите пълнолетие младежи се извеждат в Защитени жилища или други специализирани институции. Тенденцията е към пълна деинституционализация, закриване на тази услуга и отглеждане на децата с умствени увреждания в близка до семейната среда.

Образование

Броят на училищата в община Търговище намалява през периода 2006-2009 г. (Виж Таблица 11). През последните години са закрити 15 учебни заведения. Намаленият брой се отнася за общообразователните училища. Броят на професионалните гимназии и специални училища се запазва постоянен.

Таблица 11: Училища в община Търговище по учебни години (брой)

Общо			Общообразователни училища			Специални училища			Професионални гимназии		
2006 / 2007	2007 / 2008	2008 / 2009	2006 / 2007	2007 / 2008	2008 / 2009	2006 / 2007	2007 / 2008	2008 / 2009	2006 / 2007	2007 / 2008	2008 / 2009
41	30	26	33	22	18	3	3	3	5	5	5

Източник: Национален статистически институт

Редуцираният брой на училищата до голяма степен се дължи на отрицателните демографски характеристики и намаляването на учениците, както и на оптимизиране на училищната мрежа и създаване на средищни училища.

Таблица 12: Учащи в община Търговище по учебни години (брой)

Общо			Начално образование (I - IV клас)			Прогимназиално образование (V-VIII клас)			Средно образование (IX-XIII клас)		
2006 / 2007	2007 / 2008	2008 / 2009	2006 / 2007	2007 / 2008	2008 / 2009	2006 / 2007	2007 / 2008	2008 / 2009	2006 / 2007	2007 / 2008	2008 / 2009
8725	8 483	8 068	2564	2 458	2 408	2921	2 787	2 486	3240	3 238	3 174

Източник: Национален статистически институт

За три учебни години от 2006/07 до 2008/09 г. броят на учениците в общината е намалял с 657. Най-значително е намалението при учениците от V до VIII клас с 15 % или 435 души. Децата в начална степен на образование (I-IV клас) намаляват с 6%, а тези от IX до XIII клас само с 2%. Ако тези тенденции се запазят, ще се наложи ново оптимизиране на училищната мрежа.

Таблица 13: Детски ясли и детски градини в община Търговище (брой)

Година	Детски ясли		Детски градини	
	Брой	Деца	Брой	Деца
2005	4	243	39	1900
2006	4	246	33	1950
2007	4	258	32	1910
2008	4	232	31	1957

Източник: Национален статистически институт

Броят на детските ясли в община Търговище се запазва постоянен, но детските градини намаляват с 8. В същото време през 2008 спрямо 2005 г. децата в детските градини бележат увеличение с 57, а в яслите намаляват с 11.

Община Търговище работи приоритетно за създаване на комфортни и безопасни условия в детските заведения и площадки. Реновират се съществуващите детски площадки в града и са извършени ремонти в няколко нуждаещи се детски заведения.

Негативните тенденции, проблемите и потребностите на образователната система в общината могат да се обобщят в следното: През последните години броят на учениците в община Търговище е намалял с 657; Закрити са 4 общообразователни училища; Броят на детските ясли се запазва, но детските градини намаляват с 8; Сериозни проблеми с интегриране на малцинствените групи в образователния процес, ниско равнище на владеене на български език, затруднения в овладяване на образователния минимум; Увеличава се броят на децата, непродължаващи образованието си след 8 клас; Несъответствие между профилите на професионалното образование в общината и търсенето на пазара на труда; Дефицитно финансиране, позволяващо само оцеляване на системата на много ниско равнище, без условия за качествено развитие.

Здравеопазване

Здравеопазването в общината е осигурено с добре развита мрежа от лечебни заведения за болнична и извънболнична помощ.

Таблица 14: Лечебни заведения община Търговище 2005-2009 г.

Години	Болнични заведения		Лечебни заведения за извънболнична помощ		Други здравни и лечебни заведения	
	Брой	Легла	Брой	Легла	Брой	Легла
2005	2	421	25	28	6	250
2006	2	424	25	25	6	257
2007	2	424	23	24	5	250
2008	2	424	22	18	5	100
2009	3	472	24	4	4	100

Източник: Национален статистически институт

Легловата база в болничните заведения се запазва относително постоянна от 2005 до 2008 г. По данни на НСИ към 31.12.2009 г. в общината има три болнични заведения с 472 легла. Броят на лечебните заведения за извънболнична помощ намалява само с едно, но легловата им база е намаляла с 24 легла. В общината има 4 други здравни лечебни заведения със 100 легла. Медицинските кадри в Търговище запазват относително постоянен брой, като към 31.12.2008 г. са 236, от които 33 общопрактикуващи лекари и 43 лекари по дентална медицина. Останалите са медици - специалисти в различни области.

Основните проблеми в сферата на болничната помощ са: недостиг на средства, незадоволително състояние на сградния фонд, стара апаратура, невъзможност да се отделят целеви средства за ремонти и закупуване на нова.

Основните количествени и качествени показатели, характеризиращи дейността на болниците (използваемост на леглата, среден престой, оборот на леглата, брой лекувани), се подобряват през последните години. Сериозен проблем остава навременното осигуряване на здравна помощ в отдалечените села и тези без лекарски практики. В допълнение, достъпът до здравни услуги е проблем за голяма група лица без здравно осигуряване. Общината не разполага с нормативни документи и финансови инструменти за решаване на този проблем, но би трябвало да потърси свои решения.

Вижданията на Районния център по здравеопазване за подобряване на здравното състояние на населението, здравните услуги и материално-техническата база, се свеждат до следните мерки и действия:

- Подобряване на материално-техническата база, доставяне на окомплектовано модерно оборудване на всички общински лечебни бази;
- Стандартизиране на диагностиката и въвеждане на нови методи на лечение;

- Увеличаване възможностите за договаряне на по-голям брой клинични пътеки, от там и по-добро финансово състояние на болниците и на персонала;
- Поддържане квалификацията на кадрите, увеличаване на мотивацията им за предоставяне на качествени услуги;
- Изграждане на единна информационна система в здравеопазването;
- Изграждане на нови, съвременни лечебни заведения с по-висок комфорт (за лекари и пациенти) и качество на здравните услуги;
- Решително подобряване на превантивното здравеопазване чрез действия на широки социални партньорства (община, неправителствени организации, здравни заведения, бизнес):
  - ✓ възстановяване на училищни лекари и стоматолози на издръжка на общината, които да провеждат профилактиката, ваксинациите, превенция на зависимостите;
  - ✓ създаване на селищна среда, достъпна за хора с увреждания (двигателни и сензорни);
  - ✓ възможност за масово използване на общински спортни съоръжения и бази, популяризиране и стимулиране на здравословен начин на живот;
  - ✓ преодоляване на сравнително ниската информираност на населението относно техните права - създаване институцията "застъпник на пациентите" (омбудсман).

Решимостта на изведените проблеми и реализуемостта на предложените мерки са в тясна зависимост от социално-икономическия статус на населението. Общото здравно състояние и качеството на медицинското обслужване имат реален шанс за осезателно подобряване само в среда с активна икономика, висока заетост и доходи, благоустроена селищна среда и съхранена екология.

В настоящия момент от изключително значение е провеждането на общинска политика за намаляване броя на здравно неосигурените лица, особено в селата. Подобряването на материалната база на лечебните заведения, транспортното обслужване на населените места, предлагането на атрактивни битови условия за медицински специалисти биха допринесли за привличане на лекари в непривлекателните райони на общината.

Спорт

Традиционно развиваните видове спорт в община Търговище са борба, бокс, стрелба, акробатика, спортна и художествена гимнастика, хандбал, баскетбол, футбол и ориентиране[6]. Както навсякъде в страната, дефицитното финансиране на спортните клубове е сред основните проблеми.

През 2011 година Общински съвет – Търговище е взел решение спортните зали на Общината:

- ✓ спортна зала "Дечко Стефанов" (включва няколко зали)
- ✓ спортен комплекс "Неделчно Камов" (включва няколко зали)
- ✓ "Борцова зала 1" (до Младежки дом)
- ✓ "Борцова зала 2" (на ул. "Цар Освободител")
- ✓ стадион "Димитър Бурков"

да бъдат предоставени за безвъзмездно ползване на спортните клубове в Търговище. Сключени са 14 договора за безвъзмездно ползване на спортни съоръжения.

Голяма част от клубовете са кадрово и организационно необезпечени. Често основните им усилия са насочени към търсене на средства. Това оказва негативно влияние

[6] Регистрираните спортни клубове са: СКБ-Кик бокс "Светкавица", СКБ и самбо "Олимпиец", СКСС "Светкавица", СКСГА"Светкавица", СКХГ"Алегро", СК "Торнадо-М", БК "Светкавица", БК "Светкавица", КО "Вариант 5", СК "Торнадо".

върху дисциплината, учебно–тренировъчния процес и възстановяването на спортистите. С малки изключения не е обезпечена и издръжката на най-добрите състезатели. Това води или до ранно отказване от спорта, или до "миграция" в големите градове с по-богати клубове.

Спортната дейност се организира предимно в училищата (в тяхната спортна база), но календарът на спортните прояви (състезания, турнири) е беден. Това силно ограничава масовия интерес към спорта и спортната кариера. Както и в спортните клубове, квалифицираните треньори са недостатъчно. Изоставането на спорта в общината е осезателно както в масовата/любителската му форма, така и в професионалната.

Насоките за възстановяване и развитие на спорта в общината са:

- Възстановяване и модернизация на спортните бази;
- Изграждане на закрит плувен басейн;
- Изграждане на многофункционална представителна спортна зала;
- Осигуряване на достъп на хората с увреждания до спортните бази;
- Организиране на акции за спонсориране и съпътстващи инвестиции в спортни съоръжения;
- Възстановяване на ученическите спортни школи;
- Възстановяване на спортния диспансер.

Младежки дейности

Проблемите на младите хора, тяхната реализация и мястото им в обществения живот са сред приоритетите на община Търговище и обуславят необходимостта от създаването на дългосрочна младежка политика в региона.

През 2011 г. в ЦМДИ (Младежки дом – Търговище) действат 9 извънкласни форми на обучение (спорт, танци, изкуства), а в ОДК – 13 извънкласни форми и 4 специализирани курса по изобразително изкуство.

Проблемите сред младите, будещи най-сериозна тревога са:

- Увеличаващ се брой на младежите, употребяващи алкохол и наркотици;
- Нарастващо разпространение на полово предаваните болести поради липса на полова култура;
- Отлив от спорта и туризма;
- Отлив от културните събития;
- Социална демотивация, апатия.

От своя страна, младите хора разкриват неудовлетворението си към общината от липсата на прозрачност при вземане на решения, засягащи тяхното образование, трудова заетост, здраве и гражданско участие. Съществува необходимост от ориентиране към потребностите на младите хора, от създаване на центрове за младежки услуги, информация и консултации.

Насоки за развитие на младежките дейности:

- Създаване на условия за задържане на младите хора в общината, за изграждане на пълноценни житейски кариери;
- Разнообразяване на възможностите за младежки дейности (в т.ч. ориентирани към младежи в неравностойно положение);
- Изграждане на центрове за младежки услуги (информация, консултации, партньорство);
- Разработване и прилагане на програми за ранна професионална ориентация, квалификация и преквалификация;
- Обучение в умения за разработване на проекти с младежка насоченост.

Култура

Средища на културното развитие и духовното обогатяване на населението в общината са музеен комплекс, два театъра, художествена галерия, 40 читалища, множество библиотеки, религиозни домове и други културни институции.

Музейният комплекс е развит в началото на възрожденския квартал Вароша, в близост до центъра на гр. Търговище. Състои се от пет реставрирани и адаптирани старинни сгради от XIX и XX век. В три от тях са настанени постоянни експозиции - обща историческа (в сградата на училище "Свети Седмочисленици"), археологическа (в сградата на училище "Хаджи Руси") и етнографска (в Хаджи Ангеловата къща). Богатият фонд на историческия музей съхранява 30000 веществени и документални паметници от неолита до наше време.

В Търговище функционират два *театъра* - драматичен (две зрителни зали - с 500 и с 90 места) и куклен театър (със 125 места). Базата е общинска собственост и е предоставена за управление и стопанисване от театралите.

Художествената галерия "Никола Маринов" в град Търговище съхранява най-големия фонд от акварели в страната. Галерията разполага с три зали с обща площ 3000 м2. Най-ценната колекция е запълнена от акварелите на проф. Никола Маринов. Огромна роля за попълване на фонда на галерията изиграват традиционните общи художествени изложби "Акварел" и Международният пленер за акварел (носещ името на най-големия български акварелист - проф. Никола Маринов).

Сред *библиотеките* се откроява "Петър Стъпов", гр. Търговище. Разположена е в модерна база, разполага 6 читални и предлага близо 330 хил. тома литература. Изпълнява функциите на съвременен граждански и информационен център със собствена компютърна мрежа.

Други културни институции:

- В своя самостоятелна база са настанени представителства на почти всички творчески съюзи[7];
- Център за работа с деца;
- Център за младежки дейности и инициативи;
- Школа за изобразителни изкуства.

Търговище е домакин на редица традиционни национални прояви: празници на женските и девическите хорове, театрален фестивал "Дни на големия театър в малкия град", международен фестивал на професионални спектакли за деца "Вълшебната завеса". Принос в културния календар на общината имат изявите на професионален фолклорен ансамбъл "Мизия", музикално-танцова школа "Рождество Христово", детски танцов ансамбъл "Търговище", ансамбъл "Демет", балетна формация "Търговище", балет "Вега". Над 100-годишна е традицията на хоровото пеене в града. С отличия в национални и международни конкурси са камерен хор "Златна лира", смесен хор "Родна реч", детски хор "Бончо Бончев". Общински духов оркестър "Търговище" е домакин на фестивал с международно участие.

1.4. СТОПАНСКИ СЕКТОР

Развитие на икономиката и промишлеността

Икономическото развитие на общината през последните години се характеризира с различна динамика, но все още неблагоприятна в сравнение със средната за страната и останалите общини в СИР. След труден период на развитие, икономиката на община Търговище започва да се възстановява през периода 2005-2008 г., но след това бележи спад в резултат на световната финансова и икономическа криза, отрицателните

[7] Съюзът на учените в България, Дружеството при Съюза на писателите, Дружеството при Съюза на архитектите в България, Дружеството при Съюза на журналистите, на художниците, на музикалните дейци

демографски тенденции, намаляване на покупателната способност на населението и влошаване на бизнес климата като цяло.

Промените в обществения и икономическия живот съществено изменят картата на работещите фирми в Търговище. Почти са заличени традиционните индустриални производства като месопроизводство, зеленчукоконсервна промишленост, машиностроене и големите заводи. Те се оказват неконкурентоспособни да устоят на динамиката на пазара. В същото време възникват изцяло нови отрасли като стъклопроизводство и стъклопреработка (съответно заводите на "Тракия Глас България" ЕАД и "ГласКо" ООД), както и производство на електрическо оборудване за автомобили ("Язаки България" ЕООД). Налице са фотоволтаични инсталации за производство на електрическа енергия от слънцето – някои са в процес на проектиране, други вече работят.

В следствие на това, през последните години нетните приходи от продажби показват променлива динамика.

Броят на предприятията в община Търговище за периода 2005-2007 г. нараства със 181 (Таблица 15). По официални статистически данни броят на предприятията през 2009 г. е 2211. Произведената продукция в хиляди лева се увеличава почти двойно за периода 2005-2007 г. Печалбите на предприятията бележат ръст от 37 022 000 лева на 152 133 000 лева. Загубите намаляват от 19 на 14 милиона лева. Заетите и наети лица8 в предприятията също постоянно се увеличават. През 2005 г. те са 14 870, а през 2009 г. достигат 16 293 души. Броят на наетите нараства съответно от 13 147 на 14 758. Дълготрайните материални активи на предприятията бележат тенденция на постоянно нарастване от 397 020 000 лева на 627 863 000 лева.

През 2009 спрямо 2007 г. произведената продукция в търговищките предприятия намалява с 32 500 000 лева, нетните приходи от продажби с 81 540 000 лева, а печалбите с 83 413 000 лева.

Таблица 15: Основни показатели на нефинансовите предприятия в община Търговище 2005-2007 г.

Отраслов сектор	Брой предприятия	Произведена продукция	Приходи от дейността	Нетни приходи от продажби	Разходи от дейността	Печалба	Загуба	Заети лица	Наети лица	ДМА
		Хиляди лева								
2005 г.										
Всички единици	1915	369643	594287	584731	571410	37022	19080	14870	13147	397020
Микро до 9 заети	1698	48950	128012	126831	125009	8369	6641	3736	2251	23500
Малки от 10 до 49 заети	176	74498	197184	195394	186322	11901	3018	3333	3173	46947
Средни от 50 до 249 заети	32	151728	180207	178916	162339	15640	424	3122	3051	45748
Големи над 250 заети	9	94467	88884	83590	97740	1112	8997	4679	4672	280825
2006 г.										
Всички единици	1952	539016	806049	794969	731787	69923	7445	15372	13861	473063
Микро до 9 заети	1724	62818	173582	170796	165021	10669	3373	3965	2562	29231
Малки от 10 до 49 заети	183	84051	188992	187289	174562	14212	2280	3485	3404	44016
Средни от 50 до 249 заети	35	124426	168472	167200	145519	20172	419	3398	3387	54717
Големи над 250 заети	10	267721	275003	269684	246685	24870	...	4524	4508	345099
2007 г.										
Всички единици	2096	712942	1042275	994540	893859	152133	14177	16061	14519	508935
Микро до 9 заети	1872	75055	231591	196682	190521	41835	4473	4199	2751	49850
Малки от 10 до 49 заети	176	139152	252303	247069	227784	24790	2503	3406	3343	57677
Средни от 50 до 249 заети	39	103159	163831	160918	144505	17721	249	3967	3948	66234
Големи над 250 заети	9	395576	394550	389871	331049	67787	6952	4489	4477	335174

Източник: Национален статистически институт

8 **Наети лица** (работници/служители) работят за работодател (= началник). Те получават постоянна заплата и работодателят е отговорен за заплащането на вноските за работодателите (= данъци за работодатели) и за социално-осигурителните вноски.

Самостоятелно заети лица (са лица упражняващи професия със самостоятелен статут) работят за себе си. Те сами носят отговорност за данъците и социално-осигурителните вноски.

Средната годишна работна заплата в община Търговище нараства почти двойно през последните години - от 2854 лева през 2003 г. (информация от ОПР) на 5662 лева през 2009 г. (по данни на НСИ). Тенденцията на повишаване е постоянна. Нивото на средната годишна работна заплата в община Търговище е близко до това в съседните общини, малко под средните стойности за СИР и по-ниско от средната заплата за страната с 1647 лева.

Таблица 16: Предприятия (без финансовите) в община Търговище по икономически дейности /брой/

Икономическа дейност	2005 г.	2006 г.	2007 г.
Селско, ловно и горско стопанство	91	87	94
Рибно стопанство	3	2	1
Добивна промишленост	2	3	2
Преработваща промишленост	195	205	219
Производство и разпред.на ел.и топлинна енергия, газообразни горива и вода	3	4	5
Строителство	73	75	88
Търговия, ремонт и техническо обслужване на автомобили и мотоциклети, на лични вещи и стоки за домакинството	1003	984	1062
Хотели и ресторанти	144	161	156
Транспорт, складиране и съобщения	123	129	141
Операции с недв.имоти, наемод.дейност и бизнес услуги	137	159	172
Образование	12	12	16
Здравеопазване и социални дейности	66	73	71
Други дейности, обслужващи обществото и личността	63	58	69
ОБЩО	**1915**	**1952**	**2096**

Източник: Национален статистически институт

Преобладаваща част от предприятията в община Търговище – 89% са микро с до 9 заети лица. Следват ги малките фирми със 10 до 50 човека. Основна част от фирмите развиват дейност в областта на търговията и услугите. За периода 2005-2007 г. предприятията в промишлеността нарастват с 26, в строителството с 15, а в операциите с недвижими имоти и бизнес услуги с 35 броя (Таблица 16).

Най-голямата инвестиция през последните години в Търговище е изграждането на заводите за стъкло на "Тракия глас България" ЕАД – над 300 млн.щ.д. през 2006 г. Предстои строителство на нови четири завода и допълнителни инвестиции от 200 млн. ш.д. Няколко десетки милиона долара се инвестират в технологично преустройство и модернизация на "ЕнерСис" АД, част от "Морган груп", САЩ. Преките чуждестранни инвестиции в общината по данни на НСИ за 2009 г. възлизат на 149 781 600 лева. Създаден е и регистър на инвеститорите на територията на общината.

В промишлената продукция на община Търговище водещи отрасли са производството на хранителни продукти, безалкохолни и алкохолни напитки, производството на текстил и изделия от текстил и производството на изделия от стъкло, каучук и пластмаса. Добре развити са винопроизводството и млекопреработването. Сериозно е намалял делът на отрасъл "машиностроене", който в миналото е бил водещ за икономиката на общината.

Изводите, които се налагат са следните:

Община Търговище се характеризира с развитие на многоотраслова икономика. Индустриалното производство е концентрирано почти изключително в град Търговище. Икономическите показатели определят град Търговище като важен икономически център на развитие в областта, но със слаби позиции в Североизточния район за планиране и страната. Световната финансова и икономическа криза 2008-2009 г. се отразява негативно на икономическото развитие на община Търговище и това е видно от финансовите резултати на предприятията.

Забелязват се някои положителни признаци в развитието на местната икономика - увеличаване на ДМА и намаляване на безработицата. Изградени са мощности за разделно събиране и сепариране на битови отпадъци от «ЕкоБулПак». В последните години отрасъл «Строителство» отбеляза солиден растеж. В същото време произведената продукция и нетните приходи от продажби на предприятията не се характеризират с устойчив растеж, което не позволява да се постигне сериозно стабилизиране на икономическите процеси в общината. Необходими са допълнителни нови елементи в структурата на икономическия комплекс, способни да дадат силен тласък на производството като подобрят технологичната и бизнес среда. Нетните приходи от продажби в общината се формират главно от малките и средни предприятия, които трудно могат да предложат необходимото преструктуриране в конкурентноспособни и динамични производства. Те са "буфер" срещу безработицата и фактор за "оцеляване", но не и фактор за развитие на ефективно и конкурентоспособно производство. Очертава се процес на преструктуриране на отрасловата структура в общината и развитие на отрасъл "производство и преработка на стъкло", който има надобщинско значение и представлява възможност за формиране на местни/регионални клъстери, както и за това община Търговище да отстоява по-добри позиции в промишленото развитие на Североизточния район за планиране и страната. Инвестицията е предимство, което трябва да се използва за изграждане на регионална бизнес мрежа и/или клъстер.

Развитие на селското стопанство

Селското стопанство е база на преработвателната индустрия и важна съставна част от икономиката на община Търговище. То е признат приоритет и е насочено към създаването и утвърждаването на пазарни структури, благоприятстващи ефективното му развитие. Традиционно са застъпени и двата му подотрасъла – растениевъдство и животновъдство. Потенциалът на земеделските земи на община Търговище следва да бъде оценяван като предпоставка за очертаващите се приоритети в нейното развитие. Един от тях е свързан с формирането на модерен аграрен сектор.

Видно от данните в таблица 17 е, че в община Търговище не се обработва и стопанисва всичката земеделска земя, възстановена със ЗСПЗЗ. Все още има трайно изоставени ниви, трайни насаждения и лозя. Изоставените трайни насаждения не подлежат на възстановяване – те са изсъхнали и унищожени. Подлежат на бракуване и изкореняване. Нивите са изоставени във времето, защото са неудобни за обработка или от по-ниска категория – VII, VIII и IX, и разходите при тях са по-големи от приходите. Изоставени ниви има в землищата на общината, попадащи в полупланинския регион.

Таблица 17: Обработваема земеделска земя – декари за периода 2005 – 2010 година

Година	Използваема земеделска земя	Трайни насаждения	Обработваема земя	Мери, ливади и пасища
2005	371 102	4 531	354 576	11 995
2006	379 155	10 616	357 159	11 380
2007	386 220	10 814	365 750	9 656
2008	413 980	11 591	389 970	12 419
2009	411 346	11 518	387 488	12 340
2010	415 726	11 640	391 614	12 472

Източник: Областна дирекция „Земеделие" - Търговище

В Община Търговище към 2010 г. има трайно изоставени земеделски площи, в т.ч. ниви, трайни насаждения и лозя на площ от 55 005 дка., представляващи 12% от общата стопанисвана земя. В процентно изражение по видове към 2010 год. е както следва: ниви – 7,3%; трайни насаждения и лозя – 68 %. За отчетния период се наблюдава включване на част от трайно изоставените ниви към обработваемата земя, но в процентно изражение

това е много малко – около 3 %. Върху част от тези трайно изоставени ниви са създадени нови лозови и овощни насаждения.

По данни на ОДЗ в землищата на Община Търговище, където има повече от един ползвател /арендатор/, обработваемата земя е комасирана за обработване. Споразуменията между ползвателите не се правят съгласно изискванията на чл. 37 в, ал. 1 от ЗСПЗЗ и съответно не са в писмена форма. Същите са изготвени без участието на ОД "Земеделие" и Общинската служба по земеделие. Споразумения за масиви на ползване съгласно чл. 37 в, ал. 1 от ЗСПЗЗ има направени за 2010 год. в две землища на общината на площ от 18 879 дка. Комасираните площи на обработваемата земя в община Търговище изразена в проценти е около 85%.

Проблемът с разпокъсаната собственост продължава да е на дневен ред и в община Търговище. Необходимо е да се разширят административните и организационни облекчения за доброволно окрупняване на земеделските имоти и насърчаване на арендуването, като се гарантира сигурност и за собствениците, и за наемателите в рамките на сключените арендни договори.

Растениевъдството е един от основните подотрасли на земеделието в общината. Земеделските територии заемат общо 473 769 дка. Произведената продукция е с високо качество благодарение на добрите почвено-климатични условия и наличието на квалифицирани кадри. Има значително търсене на пшеница, както от местни производители на брашно (в общината има 4 мелници), така и от търговски фирми от други райони на страната, извършващи експорт на селскостопанска продукция.

Основните култури са пшеница, ечемик, слънчоглед и царевица. Те заемат 55% от земеделските територии. Освен традиционните култури, се отглеждат: маслодайна рапица, ръж, пролетен ечемик, овес, фуражен грах, сорго, захарно цвекло, картофи и други. Производството на технически култури, особено на захарно цвекло и тютюн, през последните години значително намалява поради отдалечеността на преработващите предприятия.

Зеленчукопроизводството преди години е било основен поминък на населението в някои населени места на община Търговище, но сега е почти изоставено. Зеленчукопроизводителите в общината са с много добра квалификация и опит в отглеждането на качествена продукция. Запазването на този потенциал е възможно с изграждането на преработващи мощности и осигуряването на пазари за продукцията. Неизползвани остават природо-климатичния потенциал и резерв за възраждане на зеленчукопроизводството и развитие на биологично земеделие в района.

През последните години има повишен интерес към *трайните насаждения*. Състоянието на съществуващите се подобрява и се създават нови - вишни, череши, сливи, ягоди и малини. Създават се добри предпоставки за увеличено производство през следващите години. Качеството на продукцията е в състояние да задоволи изискванията на европейския пазар, но са нужни още инвестиции в модерни преработващи мощности.

Лозарството е обект на специално внимание и се развива успешно в община Търговище. Преобладава производството на винено грозде. Местният винзавод – ЛВК "Винпром"АД – Търговище изкупува продукцията и създава стимули за добро поддържане на лозята. Необходими са инвестиции за създаването на повече насаждения с качествени, предимно *бели сортове*, за отглеждането на които има много подходящи климатични условия. Производството на грозде и качествени вина, печелещи награди на международни изложби и конкурси, създава възможност за развитието и на винения туризъм.

Таблица 18: Създадени сдружения за напояване в община Търговище2004-2009 г.

Сдружения за напояване	Община	Село	Година на учредяване	Поливна площ /дка/
СН "РУЕЦ"	Търговище	Руец	14.05.2004 г.	329,183
СН "ГЕРЛОВО"	Търговище	Черковна	06.08.2004 г.	2 737,352
СН "КРАЛЕВО"	Търговище	Кралево	17.11.2006 г.	712,713
СН "КОПРЕЦ-2004"	Търговище	Копрец	22.03.2005 г.	245,000
СН "ВАРДУН"	Търговище	Вардун	16.01.2009 г.	774,647
СН "ВОДНА ЛИЛИЯ"	Търговище	Преселец	14.03.2009 г.	120,436

Източник: Областна дирекция „Земеделие" – Търговище

Оценявайки предимствата на поливното земеделие и необходимостта от прилагане на същото при определени видове култури, част от собствениците и ползвателите на земеделска земя в община Търговище са създали 6 (шест) на брой сдружения за напояване. Площта, за която те имат поети ангажименти за напояване, е в размер на 4 919, 331 декара.

Таблица 19: Напояваните площи по общини в област Търговище за периода 2005 – 2010 г.

Община	Полята площ /дка/ за 2005 г.	Полята площ /дка/ за 2006 г.	Полята площ /дка/ за 2007 г.	Полята площ /дка/ за 2008 г.	Полята площ /дка/ за 2009 г.	Полята площ /дка/ за 2010 г.
Антоново	0	0	236	270	0	0
Омуртаг	1 490	4 361	2 156	3 587	2 932	1 121
Опака	521	190	880	1 020	535	700
Попово	4 625	13 071	22 685	24 937	17 588	8 900
Търговище	2 556	3 811	3 661	3 315	4 326	1 686

Източник: "Напоителни системи" АД гр. Търговище

Трудно е да се прави някакво сравнение по години, тъй като дейността зависи не само от желанието и възможността за извършване, а най-вече от необходимостта от тази дейност, която се определя преди всичко от климатичните и метериологични характеристики за съответната година. Все пак данните в таблицата показват, че община Попово има повече поливни земеделски площи от община Търговище през последните години.

Животновъдството е другият основен подотрасъл на селското стопанство. Освен суровинна база за преработващата индустрия, то е стратегическа опора на малките натурални и полу-пазарни стопанства на територията на община Търговище. През последните години, животновъдството в общината бележи спад. Изключение прави само нарастването на пчелните семейства.

Като цяло, животновъдството е далеч от оптималния си капацитет и възможности. Преобладават дребните ферми, които не отговарят на европейските изисквания и норми. Сериозен проблем е остарялата, амортизирана и на места полуразрушена материално-техническа база и липсата на съвременно оборудване и условия за развитие на качествено животновъдство.

Пазарът на земеделски земи в община Търговище през последните години е динамичен. Голяма част от собствениците на земеделски земи, поради невъзможност да стопанисват земите си ги продават на твърде ниски цени, тъй като в района няма търсене и интерес към земята. В резултат на високите добиви и високи цени на земеделската продукция през стопанската 2008-2010 г. все повече земеделски стопани проявяват интерес за закупуване на земеделски земи, което води до плавното увеличение на продажбите и съответно цените на земята. Влияние върху пазара на земя оказва и финансовото състояние на населението в години на обща финансова криза.

Таблица 20: Пазар на земята в община Търговище 2005-2010 г.

Година	Брой сделки	Размер в декари на продадената земя	Средна минимална цена	Средна максимална цена
2005	710	5319	125	165
2006	1417	12107	125	160
2007	902	7331	125	235
2008	1953	16216	180	300
2009	824	6538	125	180
2010	1415	11340	130	335

Източник: Областна дирекция „Земеделие" - Търговище

Като цяло цената на земеделската земя за община Търговище се движи в рамките от 125,00 лв. до 350,00 – 400,00 лв. за нивите, от 100,00 лв. до 250,00 лв. за трайните насаждения и от 50,00 лв. до 70,00 лв. за ливади и пасища.

Цените за по-отдалечените от гр. Търговище села са в границите на 80,00 – 140,00 лева независимо от категорията, а там където няма арендатори или други лица занимаващи се със селскостопанска дейност, пазар на земята изобщо не съществува. За гр. Търговище и близките населени места цената варира от 350,00 лв. до 450,00 лева на декар.

Обект на сделки са имоти със стратегическо положение – близки до административния център; граничещи с регулацията му; граничещи с главния път София – Варна; разположени в близост до път II клас и др. Тези имоти се купуват не за земеделско ползване, а да се използват за строителство след промяна на предназначението им.

Положителните аспекти на сектор селско стопанство се изразяват в:

- Благоприятни почвено-климатични условия за отглеждане на характерните за общината земеделски култури;
- Традиции и опит при отглеждане на селскостопански култури;
- Налице са утвърдени мощни арендатори на земеделска земя;
- Наличие на богат генофонд от култури и сортове;
- Започнато възстановяване на лозови и овощни насаждения;
- Започнат пилотен проект (за първи път в ЕС) от фирма "Прокон" ЕООД от Котбус, Германия за отглеждане на агрокултури на земеделски площи с променено предназначение – за производство на енергия от фотоволтаици – в землището на с. Буховци;
- Активност в усвояването на средства по ПРСР;

Неблагоприятните страни са:

- Неефективно производство, нарушена връзка между наука, производство и пазар;
- Ниско ниво на организираност на производителите, липса на действени организационни структури на местно ниво;
- Липсват достатъчно производствени мощности за обработка на продукцията от зеленчукопроизводството и овощарството;
- Раздробеност, маломерност на площите и фермите;
- Голям брой разнородни собственици и ползватели на земеделски имоти;
- Намаляване броя на животните;
- Невъзстановени мелиоративни съоръжения, неизползван потенциал на поливните площи.

Перспективите за развитие на селското стопанство са в сферата на:

- Създаване на масиви от трайни насаждения – чрез закупуване или наемане за дългосрочно ползване на земя по законовия ред;
- Създаване на нови лозя с подходящи за почвено-климатичните условия сортове;

- Доставка на съвременни земеделски машини и технологии за повишаване културата на земеделието;
- Изграждане на съвременни животновъдни ферми за отглеждане на крави, биволи, свине, овце, кози, зайци, птици и други, отговарящи на изискванията на Европейския съюз;
- Създаване на мощности за преработка на плодове и зеленчуци;
- Подобряване на пазарната инфраструктура;
- Стимулиране на биологичното производство - повишаване на осведомеността, запознаване на производителите с нормативната база, както и с научните постижения и добри практики;
- Насърчаване на инвестициите в напояването, подпомагане на сдруженията за напояване;
- Създаване на допълнителни нови насаждения от билки в полупланинския район;
- Създаване на оранжерии за зеленчуци и цветя с използване на топлината на налични минерални извори;
- Задълбочаване на връзките между професионалните гимназии с аграрен профил и хранително-вкусовата индустрия.

Горско стопанство

Горските територии в община Търговище включват площта на Държавния горски фонд и заемат 159 409 дка (23 % при средно за страната 33,5%). В района съществуват добри условия за развитие но горско стопанство и генериране на доходи от него.

Преобладаващата част от горите се стопанисват от Държавно лесничейство "Търговище". Горският фонд в землищата на селата Дралфа, Кръшно, Голямо Ново, Росина, Маково и Миладиновци се стопанисва от Държавно дивечовъдно стопанство (ДДС) "Черни Лом"[9] със седалище гр. Попово.

От естествено разпространените дървесни видове, най-широко участие имат церът, зимният дъб, благунът, липите, габърът, брястът, кленът, шестилът, ясените, мъждрянът, келявият габър, брекината, яворът. Незначително е разпространението на косматия дъб, сребролистната липа, бука и други. При изкуствено създадените чрез залесяване насаждения са използвани черен бор, бял бор, зимен дъб, сребролистна липа, едролистна липа, планински ясен, явор, бук, червен дъб, акация, топола и други. Тези дървесни видове образуват както чисти, така и смесени насаждения. От храстите най-често се срещат глог, люляк, драка, дрян, леска, шипка, капина, смрадлика и други. Тревната покривка е сравнително бедна, представена предимно от житни треви, детелина, ягода, къпина, коприва, млечка, лепка и др. От билките най-често се срещат белият равнец, жълтият кантарион, риганът и др.

По информация на Регионална дирекция по горите гр. Шумен, обема на новозалесените площи на територията на ДГС „Търговище" за периода 2005-2010г. са в размер на 1013 дка (Виж Таблица 21).

Таблица 21: Новозалесени площи на територията на Държавен ГФ в ДГС „Търговище" (дка)

2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
278	262	60	259	123	31

Източник: Регионална дирекция по горите гр. Шумен

Защитените територии са с обща площ 27,7 ха (0,1% от територията на горския фонд на общината). От тях 26,8 ха са защитени местности и 0,9 ха – природни забележителности.

[9] За разработване на раздела "Горско стопанство" е ползвана информация от действащите лесоустройствени проекти на ДЛ "Търговище" (2003 г.) и ДДС "Черни Лом" (2001 г.).

Необходимо е да се отбележи, че част от горите и земите от горския фонд изпълняват едновременно няколко функции. Така част от противоерозионните гори и земи са и защитни ивици, курортни гори и лесопарк. Част от мелиоративните гори са и лесопарк и зелена зона. Основните насоки на организация на горското стопанство в общината са предвидени в лесоустройствените проекти и са съобразени с поставената цел по групи гори и земи съобразно функциите им.

В горите и земите с основно дървопроизводителни и средообразуващи функции организацията на стопанисването е насочена преди всичко към разширеното възпроизводство на главния продукт – дървесината, при пълно запазване на водоохранните и почвозащитни функции на гората. Проектирани са подходящи залесявания, реконструкция на насажденията, сечи и други мероприятия, изцяло съобразени с екологическите условия на района.

Развитието на дейностите, свързани с възпроизводството, ползването и опазването на горите създава работни места за голяма част от населението на общината. С връщането на гори на техните собственици се осигурява допълнителен доход за развиване на базата на собствен ресурс, ще се увеличи интересът и разнообразието в използването на дървесината. От горите на територията на общината се добива дървесина, която се продава на различни потребители, добиват се и дърва за огрев. На територията на горския фонд ще се осъществяват и в бъдеще редица странични ползвания – паша на едър и дребен добитък, добив на сено от голите площи. Има добри условия за добив на билки, горски плодове и гъби. Особено актуален е въпросът с охраната на горския фонд, дивеча и рибата.

Туризъм

Въпреки потенциала за развитие на културен, еко и селски туризъм, община Търговище все още няма продаваеми цялостни туристически продукти – макар че има разработени такива. През последните години броят на местата и средствата за подслон в общината нараства с 2, като легловата база се увеличава с 54 и през 2008 г. е 484 легла. Реализираните нощувки обаче намаляват с близо 8 000, а приходите от нощувки намаляват с 11% и достигат 967 251 лева през 2008 г. (Виж Таблица 22)

Таблица 22: Средства за подслон в община Търговище 2006-2008 г.

Години	Средства за подслон	Легла	Легла-денонощия	Реализирани нощувки		Пренощували лица		Приходи от нощувки - лева	
				Общо	в т.ч. от чужденци	Общо	в т.ч. чужденци	Общо	в т.ч. чужденци
2006	10	430	156 950	41523	24 354	12 439	2 864	1 090 405	677 244
2007	13	505	174 699	29 064	14 529	12 025	2 088	819 398	465 660
2008	12	484	175 656	33 525	17 758	13 477	2 119	967 251	476 880

Източник: Национален статистически институт

1.5. ТЕХНИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРА И ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА

Транспортна инфраструктура

Като център на областта, община Търговище се обслужва от първокласния път 1-4 (с европейска категоризация Е-772), по направлението София-Севлиево-В.Търново-Търговище-Шумен-Варна. Макар че разстоянието до столицата е само 340 км, за преодоляването му са необходими повече от 4 часа поради недоизградеността на АМ "Хемус" и лошото състояние на пътя. Разстоянието до регионалния център Варна е 130 км, за което също са необходими приблизително 2 часа.

Второкласният път с регионални функции 11-49 Търговище-Разград-Тутракан е връзката на общината и областта с област Разград към централната ос в СИР за планиране

по направлението на първокласния път 1-2 Русе-Варна. Второкласният път 11-74 Преслав-Търговище-Дралфа свързва общината с другата важна ос в СИР за планиране - първокласния път 1-7 Силистра-Шумен-Ямбол-ГКПП Лесово и с второкласния път 11-51 Бяла-Попово-Дралфа-Чудомир-/път П-49/, минаващ в северната периферия на общината.

Обслужването на общината се допълва от прекатегоризираните от четвърти в трети клас пътища 111-4008 Пролаз-Вардун-Д.Новково, 111-4009 Търговище-Лиляк-Александрова-Пресиян-Г.Кабда-Д.Кабда и 111-5102 Мировец-Буховци-Острец-Надарево-Дългач-Певец, така че се получава една радиална структура на пътната мрежа, покриваща добре общината. Само в югоизточната част направлението Разбойна-Черковна-Драгановец се формира от местни пътища. Фактически общината се обслужва почти изцяло от републиканска пътна мрежа. През последните години са инвестирани сериозни средства за ремонт и поддръжка на пътищата на територията на общината. Само четвъртокласната пътна мрежа все още е в лошо състояние.

Подобрени общински пътища в лошо състояние и такива без настилка в км

2006 г. – 12 км (211 700 лв)
2007 г. – 6.5 км (499 000 лв)
2008 г. – 5.9 км (499 069 лв)
2009 г. – 30.69 км (526 179.15 лв и 4 020 041 лв еврофинансиране)
2010 г. – 26.9 км (469 626.18 лв)

ОБЩО: 81.99 км на стойност 6 225 615.33 лева

Водоснабдяване

Община Търговище се водоснабдява основно от яз. “Тича", разположен на територията на община Преслав. Най-големият консуматор на питейна вода в общината е гр. Търговище, който получава нормално водоподаване през всички сезони на годината. Съществуващата водопроводна мрежа на града е 121 км като близо 80% са с изтекъл срок на годност и много течове. Намаляването на загубата на вода за периода 2008-2011 г. по информация на ВиК – Търговище е с 6.29% от 71% на 64.71%.

Общата вопроводна мрежа на общината е 1 416 км, от които външни водопроводи – 537 км и вътрешна водопроводна мрежа 880 км. Всички населени места имат външно и вътрешно водоснабдяване, но само в 20 от тях е осигурена вода в рамките на норматива – 100%. За останалите населени места е осигурена вода от 32% до 70% поради спада на дебитите на плитките водоизточници и голямата амортизация на вътрешните водопроводни мрежи.

В град Търговище функционира Микрофилтрационна озонаторна станция, която подава вода само за областния град. В тази станция постъпва водата от яз. “Тича”, където се филтрира и озонира, като общият капацитет на съоръженията за пречистване и озониране е 400 л/сек.

Канализация

Канализационна мрежа е изградена само в град Търговище – смесена, гравитачна и изпълнена от бетонови и стоманобетонови тръби. Канализационната мрежа в общината включва 10 км колектори и 114 км разпределителна мрежа, като степента на изграденост е 77,7%. През 2010 е разширена колекторната мрежа на кв. Въбел и гр. Търговище, като същевременно продължава работата за включване към градските колектори на двете основни промишлени предприятия – “Тракия Глас България” ЕАД и “ЕнерСис” АД. До 2013 г. ще продължи свързването на всички точки от гр. Търговище към колекторната мрежа и пречистването от градската пречиствателна станция за отпадни води, чието въвеждане в експлоатация предстои.

Телекомуникации

Телекомуникационната мрежа в община Търговище обхваща 52 населени места чрез изградени селищни телефонни мрежи от конвенционален тип и монтирани 29 автоматични телефонни централи /АТЦ/ в 27 от селищата. Във всички населени места на общината има изградена съобщителна инфраструктура, но телефонната плътност, като основен показател за изграденост, варира в широки граници. В град Търговище е въведена в експлоатация цифрова автоматична междуселищна телефонна централа ЦАМТЦ и е осигурен цифров телефонен пренос до всички крайни АТЦ в общината, с което степента на цифровизация на междуселищните връзки е 100%.

Освен традиционната телефония се предлага и достъп до Интернет, но предимно по комутируеми линии, където качеството и скоростта не отговарят на съвременните изисквания. Предлагането за крайните потребители на широколентов и високоскоростен достъп до глобалната мрежа напредва бързо през последните години.

В град Търговище е изградена бизнес мрежа за предоставяне на високоскоростни линии за достъп. Всички мобилни оператори предлагат обслужване с мобилни комуникации, като общината има добро покритие.

Екология

Състоянието на околната среда в община Търговище е пряко свързано с урбанизацията на територията, използването на ресурсите й, развитието на промишлеността, дългогодишните дейности в селското и горско стопанство, степента на влаганите инвестиции в инфраструктурата и пречистването на отпадъчните води. Контролът върху състоянието на околната среда се провежда по компоненти на средата и фактори, в съответствие с поредицата от специализирани закони за управление на околната среда, приети през последните години за сближаване със законодателството на ЕС.

Районът като цяло е екологично чист, поради това, че през последните 10-15 години по-голямата част от производствените предприятия са преустановили своята дейност или работят с намален капацитет. Това е довело до подобряване на качествата на околната среда, като са намалени емисиите, замърсяващи въздуха, водата и почвата.

Защитени територии

В общината има малко защитени територии. Те са предназначени за опазване на биологичното разнообразие в екосистемите и на естествените процеси, протичащи в тях, както и на характерни или забележителни обекти на неживата природа и пейзажи.

За защитени територии са обявени:

З*ащитени местности*:

- “Игликина поляна”, естествено находище на растителния вид Лечебна иглика, с площ 9,2 ха. Намира се в горски фонд в м. ”Кайрака”;
- “Урумово лале” – естествено находище на растителния вид Урумово лале в три форми (жълта, пъстра и червена), с площ 12 ха. Намира се в горския фонд, в м. “Острата могила” (землище на с. Пайдушко). Растителният вид е български ендемит, застрашен от изчезване и е включен в “Червената книга” на България;
- “Петка балкан”, вековна церова гора с площ 5,6 ха, в горски фонд в м. “Бабаконду”, землище на с. Братово.

Природни забележителности:

- “Водопада” - малък водопад, образуващ се от излизащ от скалната повърхност малък подземен приток на р. Врана. Намира се в Търговищкия проход (землище на с. Пролаз) с площ 0,1 ха, в горски фонд;

- "Коня", скално образувание в м. "Парка" (землище гр. Търговище) с площ 0,3 ха, в горски фонд;
- "Дервенска пещера" с обща площ 0,5 ха, в горски фонд. Намира се на склоновете на Преславската пещера, в Пролазкия пролом, землище на с. Пролаз.

Основни изводи за екологичните условия на територията на общината:

- Съхранена природна среда;
- Действаща пречиствателна станция за питейни води. Водоснабдяване без режим;
- Наличие на канализация за битови отпадъчни води;
- Добре функциониращ склад за твърди битови отпадъци;
- Таксиметровите и голяма част от личните автомобили работят с пропан-бутан;
- В общината има характерни и забележителни обекти на неживата природа и пейзажи, обявени за защитени територии (макар и с малки размери);
- Морално остаряла и амортизирана водопреносна мрежа;
- Не е изградена градска пречиствателна станция за отпадъчни води (ГПСОВ) в гр. Търговище;
- Лошо състояние на канализационната мрежа;
- Няма автоматизирани пунктове за мониторинг на качеството на атмосферния въздух;
- Санкциите за замърсяване на атмосферния въздух са ниски и не мотивират фирмите да влагат инвестиции в нови пречиствателни съоръжения;
- През последните години се наблюдава тенденция за увеличаване на автомобилния парк и пътния трафик, което допринася за допълнително замърсяване на въздуха;
- Голяма част от парка на моторните превозни средства, особено на градския транспорт, е остарял, морално и физически амортизиран и с недопустими емисии на вредни вещества;
- Не е изградена система за разделно събиране на битови отпадъци. Част от селата не са обхванати от организирано сметосъбиране;
- Контейнерният парк и кофите за сметосъбиране са амортизирани, в лошо състояние;
- Все още съществуват нерегламентирани сметища и стари замърсявания.

II. АКТУАЛИЗИРАН SWOT – АНАЛИЗ

Силни страни	Слаби страни
1. Административен център с плодородна земя, красива природа и богата история; 2. Добре развити пътна и селищна мрежи; 3. Добре изразени икономически и обслужващи функции на града, отредена роля на общински и областен център, импулсиращ съседните територии; 4. Изграден модерен административен център за обслужване, включително 13 раздела електронна информация за 178 услуги; 5. Промишлена и битова газификация, добра степен на изграденост на енергийната, съобщителната и водоснабдителна системи; 6. Свободна квалифицирана работна ръка; 7. Добре развита социална инфраструктура, адекватна на образователните, здравните и културни потребности на населението; 8. Разнообразен почвено-климатичен и релефен комплекс, благоприятстващ развитието на селско стопанство; 9. Значителен горски фонд с добра репродуктивност, разнообразни функции и добро стопанисване; 10. Съхранена чистота на въздуха и почвите; 11. Изградена ГПСОВ; 12. Добро съчетание на рекреационни ресурси (минерални води, гори, водни площи, природни забележителности) и потенциал за развитие на алтернативен туризъм; 13. Активен бизнес и неправителствен сектор в усвояването на средства от европейските фондове.	1. Нисък жизнен стандарт; 2. Намаляване на населението; 3. Миграция на младите хора, апатия, слаба предприемчивост и социална креативност; 4. Намаляващ дял на реално заетите от активното население; 5. Високо равнище на безработицата при групи с ниска квалификация, средно специално и основно образование, при младите хора и ромите; 6. Амортизирана вътрешна водопроводна мрежа (особено в града) – големи загуби на вода; 7. Остър недостиг на финансов ресурс за поддържане на съществуващата и за изграждане на нова техническа инфраструктура; 8. Недостатъчно развити публично-частни партньорства; 9. Неутвърдено балнеолечение, липса на продаваеми туристически продукти.

Възможности	Заплахи
1. Привличане на инвестиционни потоци, чрез Структурните фондове на ЕС; 2. Конкурентоспособно развитие на малките и средни предприятия /МСП/; 3. Привличане на стабилен поток от чуждестранни инвестиции (свързани с възможността за формиране на клъстери "стъкло", "храни" и ВЕИ); 4. Развитие на конкурентен аграрен сектор и хранително-вкусова промишленост, обвързани в клъстер "храни"; 5. Развитие на биологично земеделие; 6. Създаване на мрежа от преработвателни предприятия с утвърдена търговска марка; 7. Внедряване и използване на ВЕИ. 8. Предстоящо започване на АМ "Хемус" и възможност за устройване на удачни връзки и контактни зони; 9. Развитие на алтернативен туризъм; 10. Богат културен календар, съхранен певчески фолклор, възможност за включване в анимацията на туристически продукти; 11. Възможност за възраждане и преутвърждаване на Търговищкия панаир. 12. Възстановяване летателните възможности на летище Търговище.	1. Задълбочаване на демографските проблеми и миграцията; 2. Ниски доходи и нисък жизнен стандарт; 3. Забавяне изграждането на АМ "Хемус"; 4. Заплаха от продължаващо увеличение на вътрешнообщинските различия, особено между центъра и останалите части на общината; 5. Трайна тенденция към замърсяване на въздуха с прах от лоша улична хигиена и лошо състояние на уличната мрежа в селищните среди; 6. Слабо усвояване на Структурните фондове на ЕС. 7. Загуба на интерес и слаба активност на обществеността, НПО и бизнеса за местно развитие и усвояване на средства от европейските фондове. 8. Продажба от Държавата на терена на летище Търговище без клауза за възстановяване на експлоатацията му по предназначение.

III. АКТУАЛИЗИРАНА СТРАТЕГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО ИНТЕГРИРАНО МЕСТНО РАЗВИТИЕ

Визията, целите и приоритетите на актуализирания документ за изпълнението на Общинския план за развитие на община Търговище за периода 2011-2013 г. напълно съответстват на заложените в стратегическия документ при разработването му през 2005 г. При актуализацията са съобразени само някой нови моменти въз основа на актуализирания социално-икономически профил и SWOT-анализ, като е отчетен Актуализирания документ за изпълнение на Регионалния план за развитие на Североизточния планов район за периода 2009-2013 г., Националната стратегия за регионално развитие за периода 2009-2015 г., оперативните програми за периода 2007-2013 г., финансирани от фондовете на ЕС и новите цели и приоритети на кохезионната политика на ЕС.

Данните от анализа на текущото състояние показват, че община Търговище се нуждае от значително ускоряване на социално-икономическото си развитие. Сега параметрите му са под средните за плановия район и страната. Общината следва да мобилизира целия си потенциал (природно-ресурсен, човешки и инвестиционен) и така да насочи развитието си, че в максимална степен да оползотвори възможностите за финансиране (национални и европейски) и да преодолее изоставането си.

Необходимо е и прилагане на интегриран подход за развитие на територията. Това означава подходящо съчетаване на политиките и мерките, въздействащи върху инфраструктурния, човешкия, иновационния и природно-културния потенциал на общината. Сериозни дефицити в основните фактори на производството ще забавят този процес. Това налага прилагането на подход, който от една страна да концентрира комплексно въздействие върху основни приоритети, а от друга – да води до балансирано изграждане на материалните и социалните предпоставки на развитие върху цялата територия на общината.

Основната цел и стратегическите приоритети в развитието на общината са формирани на основата на анализа и като отговор на посочените по-горе предизвикателства.

Последните тенденции в развитието на общината показват (макар и колебливо) подобрение на икономическите дейности като цяло. Потребностите от "коригиращи" и подкрепящи публични намеси в развитието на общината са се увеличили през последните години. Необходимо е ново градиране на приоритетите, териториално насочване на мерките и подобрена координация, за да се постигнат трайни и осезаеми промени в желаните насоки и успешно изпълнение на целите и приоритетите на Общинския план за развитие 2007-2013 г.

На тази основа стратегията за развитие на общината за оставащия период до 2013 г. следва да бъде подкрепяща по отношение на необходимите предпоставки за развитие на основните икономически сектори (селско стопанство и индустрия), агресивна – по отношение на желания териториален баланс в развитието на общината и протичането на демографските процеси и стабилизираща - по отношение изграждането и обновяването на инфраструктурите.

3.1. ВИЗИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНАТА

Визията е обобщена представа/желание на една общност за стандарта на живот и качествата на средата, която тази общност изгражда, поддържа и обитава. Местните хора искат сигурен поминък, достъпни и качествени услуги, надеждни комуникации. Искат да има какво да предложат на децата си, да ги задържат до себе си. Макар и скромен, дори този хоризонт на желанията би бил трудно реализуем от гледна точка на пазарната среда и конкуренция в утрешна обединена Европа. Необходимо е да се поставят нови цели и

критерии на развитието, да се пречупи инерцията на старото мислене и прекомерно облягане на държавата. Това го могат младите и образованите – хората, носещи в себе си високите критерии и готовност да се конкурират. Те са стратегическият ресурс за развитие на общината.

Община Търговище следва да запази и своя специфичен облик на общност с етническа, религиозна и културна идентичност и толерантност. На тази основа е формулирана и визията за развитие на общината.

Визия:

"Община Търговище - просперираща социална общност с устойчиво развитие, привлекателно място за бизнес и живот, работа за всички, високи доходи, развит туризъм, екологично селско стопанство, съхранена природна среда и богат културен живот, икономика основана на знанието, територия със съвременна модерна инфраструктура съдействаща за възраждане"

3.2. СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНАТА

Основната стратегическа цел на развитието на община Търговище до 2013 г. е:

Стабилни темпове на икономически растеж и по-високи стандарти на жизнената среда.

Основната цел съдържа две неотделими сфери: "*икономически растеж*" и "*жизнена среда*". Първата е двигател на развитието, а втората осмисля усилията на хората, реализирали това развитие. Задължително условие е целта да се преследва успоредно и едновременно в двете сфери.

Първата част на стратегическата цел "*Стабилни темпове на икономически растеж*" е решаваща, но не трябва да се преследва "на всяка цена", а да се постигне от обновена, конкурентноспособна, природо-щадяща икономика.

Икономика, оползотворяваща човешките и природните ресурси на общината. Икономика, приоритетно ориентирана към жизнени традиционни производства, но и към високи технологии. Икономика, разчитаща на нови инвестиции чрез активно привличане/насърчаване. Икономика, самоукрепваща се чрез кооперране и сътрудничество в бизнес мрежи и кластери.

Другата сфера на целта е "*по-високи стандарти на жизнената среда*". Отчитайки констатациите от анализа, това всеобхватно понятие може да се сведе до характеристиките/стандартите в три основни аспекта – екология, инфраструктура, жилища. Това не изключва усилията за подобряване на стандартите в социалния сектор (заетост и доходи, образование, култура, спорт, здравеопазване, социални жилища, социални грижи). Те се третират като равностойни по значимост, но силно зависими от резултатите по основната стратегическа цел.

Индикатори за постигане на основната цел са:

- Ръст на нетните приходи от продажби (поради отсъствие на статистическа информация за БВП на общинско ниво - (10% до 2013 г. при база 2010 г.) – източник НСИ;
- Ръст на местните и чуждестранни инвестиции - (5% до 2013 г. при база 2010 г.) – източник НСИ;
- Ръст на средната работна заплата в община Търговище – стойности близки до средните за страната през 2013 г. (в лева) – източник НСИ;
- Увеличаване на броя на предприятията в община Търговище (база – 2010 г.) – източник НСИ;

- Увеличаване на ДМА в предприятията (база – 2010 г. в лева) – източник НСИ;
- Увеличаване на обработваемите земеделски площи (база – 2010 г. в дка) – източник ОДЗ;
- Увеличаване на поливните земеделски площи (база – 2010 г. в дка) – източник ОДЗ;
- Ръст на приходите от туризъм в общината (база – 2010 г. в лева) – източник НСИ;
- Километри общински пътища в лошо състояние – (намаление с 15% до 2013 при база 2010 г.) – източник Община Търговище;
- Километри улична мрежа в лошо състояние (намаление с 25% до 2013 при база 2010 г.) – източник Община Търговище;
- Относителният дял на заетите (в общото трудоспособно население) –източник НСИ;
- Относителен дял на наетите (в общото трудоспособно население) – източник НСИ.

С изпълнението на основната стратегическа цел се очаква и осезателно увеличаване на доходите и покупателната способност на населението.Реализацията на основната цел е невъзможна без конкретизация на няколко нива – приоритетни сектори, специфични цели към развитието на тези сектори, мерки/програми към всяка от целите и накрая, конкретни проекти или проектни идеи за прилагане на всяка от мерките.

3.3. ПРИОРИТЕТИ, СПЕЦИФИЧНИ ЦЕЛИ И МЕРКИ

При разработването на ОПР са дефинирани четири приоритета за развитие на община Търговище:

Приоритет 1: Постигане на балансирана и конкурентноспособна общинска икономика;
Приоритет 2: Развитие на аграрен сектор, хранително-вкусова индустрия и туризъм;
Приоритет 3: Изграждане на качествена жизнена среда с модерни инфраструктури и съхранена екология;
Приоритет 4: Развитие на човешките ресурси и социално сближаване;
Приоритет 5: Укрепване на административния капацитет, развитие на професионалните умения в подкрепа на местната икономическа активност и усвояване на средства от Структурните фондове и Кохезионния фонд на ЕС.

Тъй като Приоритет 1 и Приоритет 2 донякъде се покриват, предвид факта, че аграрния сектор, индустрията и туризма са в основата на общинската икономика на търговище в АДИОПР сме обединили тези приоритети в един. Освен това включените в Приоритет 5 „професионалин умения в подкрепа на местната икономическа активност” не се вписват логично в укрепването на административния капацитет, за това в акутализираните Приоритети тази част от текста отпада.

Така приоритетите на ОПР на община Търговище до края на действие на документа до 2013 г. стават четири и са дефинирани по следния начин:

Приоритет 1: Балансирана конкурентоспособна общинска икономика с развит аграрен сектор, хранително-вкусова индустрия и туризъм.

Приоритет 2: Изграждане на качествена жизнена среда с модерни инфраструктури и съхранена екология.

Приоритет 3: Развитие на човешките ресурси и социално сближаване.

Приоритет 4: Укрепване на административния капацитет и усвояване на средства от Структурните фондове и Кохезионния фонд на ЕС.

За всяка от приоритетните области в плана за развитие са адресирани специфични цели и мерки, следващи логиката на основната цел:

Приоритет 1: Балансирана конкурентоспособна общинска икономика с развит аграрен сектор, хранително-вкусова индустрия и туризъм.

За изпълнението на този приоритет са заложени общо 9 специфични цели и съответните мерки, както следва:

Специфична цел 1: Повишаване на конкурентноспособността на икономиката чрез привличане и задържане на фирми в сектори на растеж

Мярка 1: Създаване на условия и стимулиране развитието на средния и малък бизнес

Приоритетните направления за подкрепа са:

- Развитие на традиционни отрасли с потенциал – стъкларска промишленост, хранително-вкусова промишленост, текстилна и шивашка промишленост електротехника, дървообработване, машиностроене за хранителната индустрия.

Дейности:

- Анализ на нуждите, проблемите и възможностите за подкрепа от страна на общината;
- Провеждане на регулярни срещи с бизнеса за информиране относно общински проекти;
- Намаляване на административните бариери, лицензионни и разрешителни режими в общината за развитието на бизнеса;
- Осигуряване на информация за възможностите за финансиране по Европейски програми и фондове на регионално, национално и международно ниво (със съдействието на неправителствени организации). За целта да се организира специален раздел в уеб страницата на общината;
- Насърчаване започването на бизнес чрез правни консултации, обучение, "комплексно обслужване" за достъп до информация, посредничество за издаване на разрешителни, достъп до площ за стопанска дейност;
- Разработване на пакет от инструменти за стимулиране на бизнеса на местно ниво:
  - ✓ местни данъци и такси;
  - ✓ поддържане на база данни за свободни общински терени;
  - ✓ организиране на офис на предприемача в Центъра за общински услуги и информация за подпомагане издаването на разрешителни или лицензи при навлизане на нов бизнес.

Мярка 2: Създаване на регионални клъстери и мрежи

В община Търговище съществуват условия за изграждане на регионална бизнес мрежа и създаване в общината на областни клъстери на основата на свързани производства в стъкларската, хранително-вкусовата промишленост и туризма. *Бенефициенти* на тази мярка ще бъдат взаимосвързани или допълващи се компании с активни взаимоотношения, които ползват обща специализирана инфраструктура, пазари на труда и услуги.

Дейности:

- Инициране на програми за създаване и развитие на клъстери. Подкрепа и насърчаване за създаване на клъстери: стъкло, хранително-вкусовата промишленост и туризъм;

- Организиране на партньорство между централните власти, общината, местния бизнес, местните и национални свързани организации за стартиране и укрепване на клъстера;
- Насърчаване развитието на специализирана инфраструктура, обслужваща клъстерите – технологична, информационна, финансова, образователна;
- Организация и разпространение на необходимата информация по клъстерите;
- Подкрепа на организационните структури на клъстерните организации.
- Създаване на съвет за партньорство и подкрепа на малкия и среден бизнес.

Местната администрация, макар и с твърде скромни правомощия да осигури някакви съществени преференции за развитие на бизнеса, има много важно значение за възникване и развитие на регионалните клъстери. В нейната власт е да инициира програма за развитие на клъстери и да бъде активен участник в изпълнението на тази програма.

Очаквани резултати от реализацията на тази мярка са:

- Активиране на вертикалната и хоризонталната интеграция за създаване на добавена стойност;
- Повишаване на доверието между предприятията, общинските и държавните субекти за насърчаване на икономиката;
- Инициране създаването на добре работещи мрежи от предприятия на регионален принцип с цел повишаване на иновативния им потенциал;
- Разширяване достъпа на предприятията до актуална технологична, пазарна, правна и друга важна за тях информация;
- Внедряване на мерки за разпространението на нови технологии в дадени индустриални сектори.

Мярка 3: Подкрепа за утвърдени фирми-производители от общината

Дейности:

- Подпомагане на тяхното участие в регионални, национални и международни изложения и панаири;
- Осигуряване на възможности за търговищките фирми-производители да разполагат със собствени щандове и по-добри условия по време на коледните базари;
- Организиране на традиционен фестивал на виното и билките;
- Традиционен пролетен панаир – Търговище - развитие и утвърждаване на изложението, като предпочитано място за реклама и представяне на нови продукти за български и чуждестранни фирми
- Организиране на ежегодно Търговско изложение за здравословни хранителни продукти.

Специфична цел 2: Изграждане на подходяща бизнес среда и повишаване на инвестиционния интерес към общината

Мярка 1: Повишаване на конкурентоспособността чрез маркетинг, премахване на пречките за инвестиции, координиране на инициативите за икономическо развитие

Дейности:

- Маркетингово проучване на възможностите и дефиниране на потенциални инвеститори;
- Маркетингова реклама за извоюване и утвърждаване на имидж на община Търговище като отлично място за успешен бизнес;
- Разширяване на контактите с чужди бизнес-партньори, организиране и участие в бизнесфоруми и срещи;

- Разработване на "Бизнес профил на община Търговище", съдържащ подробна и актуална информация, насочен към потенциалните инвеститори.

<u>Мярка 2</u>: Подкрепа за развитието на бизнес и пазарна инфраструктура

Необходимо е общината активно да подпомага създаване на условия за нарастване на инвестиционния интерес към местната територия и насърчаване на бизнес средата. Общината ще се насочи активно към създаване на бизнес-парковете и бизнес-инкубатори чрез привличане на чуждестранни и местни инвеститори, за да се постигне критична маса за ново технологично развитие и инвестиции, които ще действат като естествени инкубатори за по-малките фирми и ще стимулират растежа на бизнес-услугите.

Дейности:

- Устройване на търговски и транспортен логистичен център до летището и връзка към магистралата.
- Проучване на площадки за изграждане на нови производствени зони.
- Изграждане на индустриален /технологичен/ парк, който да спомогне за утвърждаване на най-добрите практики и тенденциите в развитието на информационните технологии.
- Създаване на бизнес инкубатори в адаптиран общински фонд.
- Специализирано обучение и услуги.
- Нови производствени и предприемачески зони.
- Изграждане/обновяване на прилежащите комуникации към съществуващи производствени зони.
- Проактивна политика по привличането и локализирането на търговски вериги с по-голям капацитет и възможности в района на община Търговище.
- Модернизирана база на Общински Пазари в гр. Търговище.
- Изграждане на втора автогара в квартал "Запад 3".
- Създаване на бизнес инкубатори, бизнес центрове, бизнес паркове, изграждане на офиси за обслужване на инвеститори, изложбени зали и експозиционни съоръжения.
- Изграждане на консултантски центрове за подкрепа на стартиращ бизнес и съществуващите МСП.
- Идентифициране на различни източници за финансиране на благоустройствените мероприятия (изграждането на необходимата инфраструктура).

<u>Специфична цел 3:</u> Стимулиране развитието на конкурентоспособна икономика, основана на знанието

<u>Мярка 1</u>: Инвестиции в човешки капитал

Човешкият капитал е основен фактор за развитие на конкурентоспособна общинска икономика. Осъществяването на мерките, дейностите и проектите за повишаване качеството на човешкия потенциал в общината следва да се реализират в партньорство между местната власт и социално-икономическите партньори, в т.ч. училищата, бизнеса, сдруженията на бизнеса, териториалното бюро по труда, неправителствения сектор.

За подкрепа на тази мярка ще се осъществят дейности основно в областта на:

- подобряване на образователното равнище на работната сила;
- подобряване на обучителната среда;
- създаване на условия за непрекъснато професионално обучение;
- съгласуване на професионалното обучение и квалификациите с търсенето на пазара на труда.

Дейности:

- осигуряване на професионално насочване в средните училища;
- разработване на учебни програми, преодоляващи несъответствията между уменията и нуждите на пазара на труда;
- създаване на условия за непрекъснато професионално обучение с цел повишаване адаптивността на работната сила към потребностите на икономиката и инвестиционния процес;
- интервенции, отнасящи се до активно включване на социални партньори (дружества, асоциации и др.) в продължително професионално обучение, провеждане на проучвания за нуждите на пазара на труда, работа в мрежа и др.;
- професионална преориентация /повторно обучение/ преквалификация на заетите в районите, в които се осъществяват структурни промени;
- стаж за млади хора;
- разработване на отворени системи за обучение, регулиращи професионалната подготовка според нуждите на регионалния пазар на труда, съвместно със социално-икономическите партньори;
- предотвратяване на спада в преждевременното напускане на училище и повишаване достъпа до начално, целево и третично образование с подчертан акцент към групите в неравностойно положение;
- приоритетна компютризация на образователните институции, въвеждане на информационни и комуникационни технологии в обучението, обучение в компютърни умения и ползване на съвременни информационни продукти.

<u>Мярка 2</u>: Подкрепа за ново технологично развитие

Изграждането на конкурентоспособна общинска икономика може да се осъществи само въз основа на ново технологично развитие и внедряване на иновации.

Дейности:

- разработване на активна общинска иновационна стратегия;
- стимулиране въвеждането на пазарно-ориентирани технологични проекти;
- подкрепа на публично-частните партньорства при трансфер на технологии;
- иновации и технологии за стартиращи фирми и МСП;
- иновации в енергийната ефективност и опазване на околната среда;
- Разработване използването на полезни изкопаеми – фракции, нефт и газ–концесии.

<u>Мярка 3</u>: Развитие на информационно общество

Към тази специфична мярка ще бъдат подкрепяни дейности, допринасящи за:

- изграждане на инфраструктура на информационното общество;
- изграждане на широколентови комуникационни мрежи;
- подобряване достъпа до и развитието на он-лайн публични и бизнес услуги;
- подкрепа на усилията на всички заинтересовани страни и организации в развитието на информационното общество и осигуряване достъп до информация за текущите инициативи на всички участници в ИКТ общността;
- разработване на съдържание на услугите и техните приложения на местно ниво, в т.ч. и за отдалечените от центъра населени места;
- подпомагане на бизнеса, в т.ч. МСП за възприемане и ефективно използване на информационните и комуникационни технологии;
- развиване на умения в населението, свързани с информационните и комуникационни технологии;

- въвеждане на информационни и комуникационни технологии във всички нива на образованието;
- създаване на програми за професионално образование и обучение в информационните и комуникационни технологии;
- включване на информационните и комуникационните технологии в училищата;
- адаптиране на сгради, компютърни мрежи и друго оборудване.

Специфична цел 4: Оптимално използване на природните ресурси

Община Търговище има утвърден аграрен профил със структурно значение за икономиката й. Развитието на общината ще се обляга на него до края на този и през следващия планов период (2014-2020 г.). Оценен от позицията на съвременните критерии и изисквания на ЕС, аграрният сектор на общината съдържа много недостатъци и в същото време, неизползвани потенциали.

Целите и мерките се насочват в *2 основни направления*:

- ***преодоляване на недостатъците*** - ниска добавена стойност, слаба организираност и пазарна инфраструктура, слабо присъствие на научно обслужване;
- ***разширяване на комплекса от дейности (оползотворяване на ресурси)*** – модерно животновъдство, увеличаване на трайните насаждения (лозя, овощни градини), възраждане на зеленчукопроизводството (вкл. оранжерийно), поливно земеделие, преработващи предприятия, екологизация, включване на алтернативния туризъм като съпътстваща дейност (допълнителни доходи и "култивираща" поведението на всички), създаване на клъстер "храни".

На тази основа се залагат следните мерки:

Мярка 1: Развитие на модерно животновъдство

Мярката включва подпомагане в:

- Изготвяне на бизнес планове и проекти за създаване на модерни ферми;
- Осигуряване на компетентна информация за подходящи породи, изисквания за качество, пазарни конюнктури;
- Административна подкрепа в изготвяне и реализация на инвестиционните проекти;
- Изготвяне на устройствени проекти и осигуряване на базова инфраструктура;
- Изграждане на пазар за живи животни, съобразен с изискванията на нормативните уредби / Наредба №44/29.10.2003 г. /

Мярка 2: Подмяна и увеличаване на трайните насаждения (лозя, овощни градини)

- Максимално оползотворяване на възможностите на ПРСР;
- Съдействие за комасация на необходимата земя;
- Маркетиране на възможностите за привличане на инвеститори.

Мярка 3: Оптимизиране на поливното земеделие

- Информационна, методическа и организационна помощ за създаване на сдружения за напояване;
- Иницииране на публичен проект за обновяване и разширяване на напоителните полета и съоръжения;
- Осигуряване на достъп до научно-приложните разработки за оптимизиране на напояването (информационно-съветваща система);
- Актуализиране и картиране на микрорайоните, подходящи за поливно земеделие.

<u>Мярка 4</u>: Развитие на оранжерийното производство, базирано на термо-минерални води

- Осигуряване на терени в близост до минералните извори;
- Устройствено проектиране и съоръжаване с базова инфраструктура.

<u>Мярка 5:</u> Екологизация на земеделието

- Разпространение на информация за изискванията и предимствата на биологичното земеделие;
- Организационна помощ за сертифициране и регистрация на биологични ферми;
- Организиране на базари за продукти от биологични ферми.

Популяризирането се реализира чрез масово достъпни информационни материали за добри практики и консултации (в агро-бизнес центрове). Стимулирането става по две направления – по-изгодна пазарна реализация на продукцията и леснодостъпно осигуряване на компост за наторяване. Мярката е в пряка зависимост от осигуряване на условия за поливно земеделие.

<u>Мярка 6:</u> Подобряване на достъпа до земеделските стопанства и естетизиране на ландшафта

- Изграждане, отводняване и стабилизиране на селскостопански пътища;
- Устройване на полски чешми, крайпътни залесявания, заслони, места за почивка.

Тази лека инфраструктура ще има двойнствено използване – от стопаните и от посетители – туристи/пътници.

<u>Мярка 7:</u> Изготвяне/актуализация на земеустройствени проекти и схема за райониране на културите

Приоритетно се планират и проектират районите, подходящи за Мерки 2, 3, 5 и 6. Тези проекти са необходима основа както за доброволна комасация, така и за устройване на полската инфраструктура. Общината се нуждае и от актуална, масово достъпна схема за райониране на културите според почвено-климатичните условия.

<u>Специфична цел 5: Подобряване на организацията и качеството на човешките ресурси в аграрния сектор</u>

<u>Мярка 1:</u> Осигуряване на масов достъп до актуална информация и повишаване на научното обслужване в аграрния сектор

Информацията включва пазарните конюнктури, съвременни технологии на растениевъдство, животновъдство, съхранение и преработка, възможности за финансиране на аграрни дейности, консултации, обучение, сортове и породи.

Специална програма към този информационен масив се посвещава на изискванията на ЕС за качество на продукцията. Достъпът до тази информация се осигурява чрез интернет сайт, агро-бизнес центъра, кметствата. Мярката се реализира като единна система за информация и съвети в земеделието.

<u>Мярка 2:</u> Укрепване на съществуващите и създаване на нови браншови организации на производители (овощари, пчелари, животновъди, зърнопроизводители)

Освен крупните частни стопани, мярката обхваща земеделските кооперации и дребни производители. Сегашното "застраховане" от природните рискове с разнородно производство трябва постепенно да премине към тясна специализация, чиито рискове се компенсират с нормални застрахователни инструменти.

- Преустройство и модернизация на пчелините по изискванията на ЕС;
- Преустройство и модернизация на бубарството по изискванията на ЕС.

<u>Мярка 3:</u> Подкрепа на млади фермери

Младите фермери ще имат възможност за директна финансова помощ от структурен фонд на ЕС. Необходимо е да им се помага в изготвяне на бизнес планове и проекти за кандидатстване. Мярката предвижда и включване в обучение, съвети, административни улеснения.

<u>Мярка 4:</u> Подкрепа за натурални и полупазарни стопанства с цел превръщането им в пазарно-ориентирани

Преобладаващите дребни производители са с ориентация към натурално стопанство и спорадична ориентация към пазарна реализация на продуктите. Макар и неефективна, тази форма на микроикономика е основната опора/компенсатор на селската бедност и безработица. Досегашните програми за подкрепа в аграрния сектор се оказват неприложими за тях. При директна и лесно достъпна помощ, много от тези малки стопанства биха могли да се изведат до пазарна ориентация и специализация. При изготвен бизнес-план за развитие на такова стопанство, фермерът би могъл да получи именно такава помощ.

<u>Специфична цел 6: Подобряване на качеството и маркетинга на земеделските продукти</u>

<u>Мярка 1:</u> Подпомагане на фермерите да се приспособят към нарастващите изисквания на стандартите на ЕС

Освен информацията и съветите по Мярка 2.1, фермерите ще имат възможност да получат и пряка финансова помощ за привеждане на качеството към наложените стандарти.

<u>Мярка 2:</u> Изграждане на лаборатория за сертифициране на качествата на пресни и преработени селскостопански продукти

<u>Мярка 3:</u> Изграждане на земеделско тържище и борса (в съчетание с търговско-логистичния център до летището)

Развитието на тържищната търговия в конкуренция с веригите супермаркети, ще повишава както нивото и качеството на търговията с пресни и преработени селскостопански продукти, така и съответствието на качеството им с международните стандарти.

<u>Специфична цел 7: Разнообразяване на икономическите дейности и повишаване качеството на живот в селските райони</u>

Тази цел преследва паралелно няколко желани ефекта:

- регионален – намаляване на диспропорциите в развитието на областта;
- икономически – увеличаване на добавената стойност в аграрния сектор и от там – ефективността и конкурентноспособността му;
- социален – облекчаване на бедността и увеличаване на заетостта в селата.

<u>Мярка 1:</u> Създаване на малки индустриални паркове за привличане на инвеститори в предприятия за преработка на плодове и зеленчуци (замразяване, сушене, консервиране, дестилиране)

Мярката включва устройствени проекти, уреждане на собствеността на земята, осигуряване на инфраструктура и маркетинг за привличане на инвеститори.

<u>Мярка 2</u>: Подпомагане на частни инициативи в създаване на микропредприятия (сувенири, екобрикети, пакетиране на храни)

Подходяща форма е създаването на бизнес инкубатори, настанени в адаптирани общински фондове, които не се използват по първичното си предназначение.

Мярка 3: Подпомагане на частни стопани в устройване на къщите си за приемане на гости-туристи

Мярката е реализуема както по Предприсъединителни фондове (САПАРД), така и по бъдещите структурни фондове. Необходимата публична подкрепа се изразява в проучване и информиране за възможностите, помощ при изготвяне на проекти за кандидатстване, включване в регионалните туристически продукти.

Специфична цел 8: Създаване на регионален клъстер "Търговищки храни"

Предвиждат се пакет от организационни мерки, осигуряващ последователно изграждане на бизнес мрежа и клъстер в сферата на хранителната индустрия. Разчита се на пазарните позиции и пробив на сегашните утвърдени производители в месните и млечни продукти. Постепенно се присъединява и секторът на преработените плодове и зеленчуци, както и съпътстващите предприятия.

Мярка 1: Популяризиране на клъстера като висша организационна форма за отстояване на пазари и конкуренция

Мярка 2: Организиране на заинтересованите производители, създаване на партньорство

Мярка 3: Оползотворяване на държавните целеви фондове за институционално изграждане на клъстери

Мярка 4: Създаване на център за разпространение на информация, обучение, консултации и подкрепа на стартиращи фирми в сектора

Мярка 5: Създаване на координационна програма за насочване на нови инвестиционни инициативи към клъстер "храни"

Местната администрация, макар и с твърде скромни правомощия да осигури някакви съществени преференции за развитие на бизнеса, има много важно значение за възникване и развитие на регионалните клъстери. В нейната власт е да инициира програма за развитие на клъстери и да бъде активен участник в изпълнението на тази програма.

Специфична цел 9: Развитие на алтернативен туризъм

Валоризиране на богатото природно и културно наследство чрез развитие на алтернативен туризъм е една от целите и неизползваните възможности за развитие на общината. Усилията трябва да се насочат към създаване на продаваеми туристически продукти и туристически "новини", изграждане на туристическа инфраструктура, квалификация на кадри, специализирана информация, активен маркетинг, регионално и национално кооперииране, информираност и адекватно поведение на местното население, благоустрояване в планираните дестинации.

Настоящите стопански резултати от сектор "туризъм" са символични. Възможностите за многократно увеличение са реални, но на първо време, присъствието на туризъм в структурата на общинската икономика би трябвало да се третира като създаващо имидж и подпомагащо другите сектори, а не като техен заместител или компенсатор. За селските райони, продаването на туристически услуги може да стане и осезаема икономическа опора.

Туризмът в общината има потенциал да се развива в три основни направления:

- В селските райони – селски, екологичен, познавателен, културен, "по специални интереси" (археология);

- В град Търговище – културен и конферентен;
- В м. "Парка" – балнеоложки туризъм и рекреация;
- В м. "Парка" – работа за утвърждаване на разкопките на древния град Мисионис като туристически обект.

Основните природни и антропогенни ресурси за развитие на туризъм в общината са в селските й райони и околностите на града. Екологизацията, естетизирането и устройването на пространствата, през които ще преминават и в които ще пребивават посетители/туристи, са заложени в предходните мерки. *Аграрната политика се интегрира с туристическата*. Това е шансът на общината да създаде среда за експониране и валоризиране на природни и културни ценности. Спецификата на възможните туристически продукти на общината предполага сравнително кратък престой и ограничено предлагане. Това налага кооперииране (включително регионално и национално) за включване в мащабни продаваеми продукти.

<u>Мярка 1:</u> Професионална промоция и реклама на туристически продукти, базирани на сегашното предлагане, както и на ловен, винен и спортен туризъм.

Създаване на условия местните туристически сдружения да укрепват капацитета си и да подпомагат дейностите по тази мярка.

<u>Мярка 2:</u> Създаване на Стратегическа програма за развитие на туризма в Община Търговище (2005 – 2010 г.). Актуализация 2011-2013 г.

Да се актуализира и осъвремени приетата Стратегическа програма за развитие на туризма в Община Търговище (2005 – 2010 г.)

<u>Мярка 3:</u> Създаване на туристически продукт "Археологически училища на терен"

С тази мярка се постигат два паралелни ефекта:

- Проучване, съхранение и експониране на археологически обекти (чуждестранни професионални археолози и любители – туристи плащат, за да правят разкопки и проучвания);
- Валоризиране на КИН като елемент на по-широкообхватни туристически продукти (за масовия интерес).

<u>Мярка 4:</u> Информиране на населението за възможните инициативи и достъпните финансови източници за изграждане на туристическа инфраструктура и предлагане на туристически услуги

<u>Мярка 5:</u> Създаване на специализирана устройствена схема за развитие на туризъм в общината

Мярката е необходима както за осигуряване на инвестиционни полета, така и за координирани действия по сектори "инфраструктура" и "селско стопанство".

<u>Мярка 6:</u> Подобряване на туристическата инфраструктура и информация

- Изграждане на екопътеки;
- Обновяване на пътната инфраструктура в туристическите ареали;
- Реализиране на единна програма за визуална информация, ориентация и реклама на туристическото предлагане в общината (желателно е да се разшири и до мащабите на областта);
- Подкрепа за туристическия информационен център – създаване на пълен актуализиращ се информационен и рекламен пакет за туристическото предлагане;
- Изграждане на туристически лифт – Хижа "Младост" и рехабилитация на пътя до хижата;

- Река Врана – Проект за облагородяване и превръщане в привлекателно място за екотуризъм – екологични водни огледала, кътове за отдих по течението на река "Врана" по посока местността "Парка";
- Парк "Юкя" – организиране на атракции и развитие на парка;
- Обновяване и реконструкция на градските паркове и утвърждаване Търговище като "зелен" град.

Приоритет 2: Изграждане на качествена жизнена среда с модерни инфраструктури и съхранена екология

Специфична цел 1: Обновяване и доизграждане на техническата инфраструктура, стимулираща развитието на конкурентноспособна общинска икономика, респективно доходите на населението

Инвестициите, свързани с местната инфраструктура, са основен фактор за регионална конкурентноспособност, за повишаване мобилността на населението, намаляват цената и увеличават трафика на товарни и пътнически превозни средства в района на преноса на хора и товари, за навлизане на информационните и комуникационни технологии, за подобряване стандарта на живот.

Мярка 1: Подобряване параметрите и състоянието на транспортната инфраструктура с регионална значимост

По-добрите условия за транспорт безспорно водят до повече инвестиции и създаване на благоприятни условия за растеж чрез улесняване на транспортните връзки и по този начин стимулиране на ефективността на общинската икономика и засилване на конкурентната среда.

В този смисъл за община Търговище най-важните проекти за транспортната инфраструктура са:

- Възстановяване на летателната дейност, реконструкция и модернизация на Летище Търговище с последващо отдаване на концесия за осъществяване на граждански и карго полети за трите области – Търговище, Разград и Шумен;
- Осигуряване на пряка връзка на бъдещата АМ "Хемус" с летището и изграждане на възел на АМ "Хемус "за Търговище с път II-49;
- Цялостна реконструкция на второкласния път II-49 *Търговище-Разград;*
- Ремонт на първокласен път I-4;
- Реконструкция на на второкласен път II-74 и II-51;
- Ремонт и реконструкция на участъци от третокласната мрежа;
- Реализиране на мероприятия по ПУП на гр. Търговище – ул."Катрафилов" и др.

Мярка 2: Подобряване на достъпа и развитие на информационните и комуникационни технологии в областта на публичните услуги и услугите за МСП

Липсата на достъп до подходящи телекомуникационни услуги представлява сериозна пречка в развитието на всички райони, особено за община, поставила си за цел да стабилизира средищната си търговска значимост и конкурентноспособна икономика, а едно от важните условия за изграждане на конкурентен профил, е достъпът до информационни и комуникационни технологии.

От една страна това е свързано с:

- изграждане на широколентови цифрови технологии за пренос на информация;
- подобряване достъпа до и развитие на он-лайн публични услуги,

а от друга изисква:

- подпомагане на МСП за възприемане и ефективно използване на информационните и комуникационни технологии;
- развиване на умения, свързани с информационните и комуникационните технологии от местното население.
- по-нататъшно развитие и усъвършенстване на услугите чрез създаване (в района на кв. Запад-1) на изнесен център за административни услуги (на база вече действащия такъв) в града и селата.

<u>Мярка 3:</u> Енергийна ефективност

Енергийната ефективност е средство за намаляване на разходите, подобряване на конкурентоспособността, сигурността на енергоснабдяването и опазване на околната среда. За това ще се разчита на пазарните сили, но също и на целенасочени предварителни действия на регионалната политика, насочени към:

- Разработване на програма за енергийна ефективност и възобновяеми енергийни източници (ВЕИ) – слънце, вятър, био;
- Реализиране на програма за газификация на общински обекти;
- Топлинно саниране на големите обществени сгради (задължително по Закона за енергийна ефективност);
- Изработване и приемане на общинска програма за обновяване на жилищата (включително топлинна изолация);
- Подобряване и повторно представяне на проектното предложение за подмяна на уличното осветление с енергоефективно;
- Стимулиране на ползването на алтернативни/възобновяеми енергийни източници (чрез масово информиране за предимствата и възможностите).

<u>Специфична цел 2: Обновяване и доизграждане на техническата инфраструктура, подобряваща жизнената среда</u>

Инфраструктурата, пряко свързана с подобряването на жизнената среда, включва главно елементите на благоустройство и обслужването, свързани с подобряване стандарта на обитаване и възможностите за достъп до услуги, като рехабилитация на местните пътища, осигуряващи прекия достъп до населените места от общината и на територииите с проявен инвеститорски интерес, подобряване на водоснабдяването и канализацията и съобщителните връзки.

Стартира проект «Изработване на интегриран план за градско възстановяване и развитие на град Търговище», който е задължителен за получаване на достъп до европейско финансиране през следващия програмен период 2014-2020.

В тази област мерките ще се насочат основно към:

<u>Мярка 1:</u> Ремонт и реконструкция на общинската пътна мрежа

- Общински пътища от IV – клас;
- Рехабилитация на път TGV2160 /III - 5102, Мировец - Буховци/ - Макариополско - Алваново /I - 4/ от км 5+100 до км 5+800;
- Рехабилитация на път TGV1176 /II – 74, Певец – Търговище/ - Руец - Овчарово от км 0+510 до км 1+330;
- Рехабилитация на път TGV1164 /I–4, Омуртаг – Търговище/ - Стража – Драгановец – Граница общ. (Търговище - Върбица) - Иваново /I - 7/ от км 7+262 до км 10+800.

<u>Мярка 2:</u> Подобряване водоснабдяването на населените места чрез изграждане на допълнителни съоръжения и ремонт и реконструкция на амортизирани водопроводи

- Подмяна на водопроводните съоръжения в град Търговище;

- Подмяна на водопроводните съоръжения в селата на общината;
- Допълнително водоснабдяване на с. Черковна;
- Допълнително водоснабдяване - с. Подгорица.

Мярка 3: Доизграждане на канализационната мрежа и осигуряване пречистването на отпадъчните води чрез изграждане на ПСОВ и довеждаща инфраструктура

В първия етап усилията ще се насочат основно към град Търговище, а в следващия – и към селата от общината, което налага следните проекти:

- Реконструкция и модернизация на амортизирана колекторна и ВиК мрежа в гр. Търговище (проект за рехабилитация по оперативна програма «Околна среда»);
- Изграждане на канализация и малки пречиствателни съоръжения в опорни населени центрове;
- Подобряване на канализацията в новите производствените зони.

Мярка 4: Подобряване на съобщителните връзки като качество и обхват на предлаганите услуги

Ограниченото предлагане на модерни съобщителни услуги главно в общинския / областния център изисква доразвитие на съобщителната мрежа и в по-малките населени места, успоредно с модернизацията и разширяване достъпа до повече и по-качествени съобщителни услуги, свързано с:

- Подобряване на телекомуникационното обслужване в малките населени места на основата на нови цифрови телефонни централи.
- Развитие на технологии и услуги, предоставяни чрез по-нататъшна цифровизация на фиксираната телекомуникационна мрежа.
- Създаване на технологични условия за достъп до бизнес информационните мрежи и Интернет.

Приоритет 3: Развитие на човешките ресурси и социално сближаване

Изграждането, задържането и привличането на качествен човешки ресурс е съдбоносно за постигане на желаното развитие. Премахването на острите проблеми, породени от бедност и безработица, е стратегическа задача по две причини – безспорна необходимост от пряка и незабавна помощ към маргиналните групи и шанс да се привлекат средства от Структурните фондове на ЕС и за тази цел. Компонентът *"капацитет"* е от изключителна важност за приложимостта на плана. Той се третира в широк аспект и обхваща: инструменти за управление/въздействие чрез ресурси на местната власт (недвижимости, финанси), специализирана общинска администрация по стратегическо планиране, разработване и управление на проекти, развитие на партньорства с бизнеса и нестопанския сектор, информация и мониторинг.

Реализацията на този приоритет се свързва с провеждането на трайна политика за подобряване на заетостта, качеството на социалната сфера и предлагането на качествени социални услуги. До голяма степен приоритетът е насочен към укрепването на човешкия потенциал, развитието на социалния сервиз и повишаване на жизнения стандарт. Като цяло това рефлектира върху подобряването на атрактивността и качеството на живот в общината. Общият ефект от провеждането на посочените дейности от една страна се свързва с повишаването на заетостта, доходите, жизненото равнище, а от друга води до утвърждаването на по-високо ниво на услугите в сферата на здравеопазването, образованието, културата и други. Специфичните задачи на местното развитие по отношение решаването на социалните проблеми налагат предприемането на конкретни мерки, като важна насока на общинската политика на развитие на социалната дейност.

Специфична цел 1: Постигане на гъвкав пазар на труда и социална интеграция

Община Търговище е сред общините с високо равнище на безработица, което се запазва в продължение на дълъг период. Активните мерки на пазара на труда следва ефективно да се съчетаят с политиката на общината в областта на подкрепа на предприемачеството и МСП и изграждането на нова образователна инфраструктура с многопрофилно предназначение. Партньорство със заинтересованите институции в общината за реализирането на мерки за увеличаване заетостта в различни области, съобразени с конкретните икономически и социални условия на територията на общината, както и за извършване на общополезни дейности, които ще обновят облика й, ще имат добър социален ефект.

Дейности:

- Информиране на работодателите и безработните лица за политиката по заетостта, регламентирана в Националния план за действие по заетостта;
- Усъвършенстване на системата за работа с работодателите, с цел максималното им обхващане и насърчаване за използване на предлаганите от ДБТ услуги по заетостта, съобразно ситуацията на пазара на труда;
- Успешно прилагане на новия процесен модел в дейността на ДБТ, с цел повишаване качеството на обслужване както на търсещите работа лица, така и на работодателите;
- Усвояване на нови техники и методики за работа, насочени към всеобхватно и качествено обслужване на търсещите работа лица;
- Изграждане на информационна система за търсената от инвеститорите работна сила и съответно предлаганите специалисти;
- Развитие на професионалните умения в подкрепа на местната икономическа активност и повишаване адаптивността на човешките ресурси;
- Помощ за индивиди за самонаемане;
- Подкрепа за професионално обучение на предприемачи и самонаети;
- Адаптиране на съществуващата и създаване на нова образователно-квалификационна инфраструктура с много-целево предназначение;
- Създаване на работни места в секторите с растеж;
- Даване на шанс за младите хора;
- Действия за увеличаване устойчивото участие на жените в пазара на труда;
- Действия за засилване на социалната интеграция на хората в неравностойно положение, в т.ч. хората, изложени на социално изключване, малцинствата и хората с увреждания;
- Модернизация на системите за социална защита, така, че да стимулират поддържането на заетостта;
- Действия за подобряване на социалната подкрепа и социалните услуги;
- Програми за подкрепа на диалога между публичните и частни органи свързани със заетостта;
- Развиване на връзки между социалните и икономическите партньори и мониторинг на нуждите на пазара на труда.

Специфична цел 2: Повишаване на качеството на човешкия капитал

Дейности:

- обновяване на сградния фонд и оборудването на училищата;
- своевременно преструктуриране (закриване) и рязко намаляване на слетите паралелки, интеграция на децата от етническите малцинства, мотивиране а учителите за взискателност и качествен учебен процес;

- разкриване нови паралелки за професионално обучение в съответствие с новите отрасли в икономиката – стъклопроизводство, електроника, месопроизводство, ХВП и др.;
- включване на информационните и комуникационните технологии в училищата;
- развиване на връзки между социалните и икономическите партньори и мониторинг на нуждите на пазара на труда.

Специфична цел 3: Подобряване на здравните услуги и свободния достъп до тях

Дейности:

- Обновяване на сградния фонд на здравната мрежа;
- Доставяне на модерно и окомплектовано медицинско оборудване;
- Реконструкция и модернизация на хирургическия блок;
- Провеждане на общинска политика за намаляване броя на здравно неосигурените лица, особено в селата;
- Създаване на условия за привличане на медицински специалисти в непривлекателни селски райони на общината;
- Подобряване на координацията между лечебните заведения;
- Участие в международни проекти и здравни мрежи.

Специфична цел 4: Развитие на културата, спорта и младежките дейности

Мярка 1: Развитие на културата, опазването и експонирането на културно-историческото наследство

Дейности:

- Осигуряване на инвестиции за обновяване на културните институции;
- Опазване, експониране и социализиране на културно-историческото наследство;
- Насърчаване на предприемачеството в сферата на културата, обвързване с културен туризъм;
- Създаване на партньорства между общинската власт, културните институции, неправителствения сектор и бизнеса за насърчаване на художественото творчество и обогатяване на културния календар на общината.

Очакваните ефекти са:

- превръщане на общината в активен субект със собствена културна политика;
- съхраняване на местната културна идентичност в цялото й многообразие;
- стимулирано художествено творчество;
- приобщаване на децата и младежите към общозначимите ценности и активното им участие в културните процеси;
- популяризирани постижения в сферата на художественото творчество;
- валоризирани културни дейности, осигурени приходи за възпроизводството им.

Мярка 2: Подкрепа на спортните клубове и дейности

Дейности:

- Създаване на условия за развитие на младите хора и защита на децата;
- Модернизация на спортните бази в общината;
- Подобряване на качеството на съществуващата и разширяване на училищната спортна база; осигуряване на пълноценното й използване и опазване;
- Публично-частно партньорство при ползване на спортните обекти.

Специфична цел 5: Развитие на социалните услуги и интеграция на уязвимите групи

***Мярка 1:* Развитие на социалните услуги**

Дейности:

- Ремонт и модернизация на средата и условията в социалните заведения;
- Изграждане на хоспис, осигуряващ палеативни грижи за пациенти с нисък социален статус, инвалидизирани и изпаднали в безпомощно състояние;
- Активно включване на неправителствения сектор в подобряване предоставянето на социални услуги.
- Проект с европейско финансиране «Подкрепа за деинституционализация на социални институции, предлагащи услуги за деца в риск»

***Мярка 2:* Интеграция на уязвимите групи**

Дейности:

- Насърчаване на достъпа на уязвимите групи до образование, на активно поведение на трудовия пазар и др.;
- Подобряване достъпа на хора с увреждания до обществени места, сгради, транспорт, обществена информация и др.

Специфична цел 6: Намаляване на диспропорциите между селските райони и града

С тази цел се преследва създаването/стимулирането на производства и услуги в локализации извън града. Освен икономическата мотивация, се очаква значително увеличена местна заетост, задържане на население и в крайна сметка – оживяване на селските райони на общината. В устройствен и функционален смисъл, това означава избор на локализации за "целенасочено въздействие" (развитие) извън града. Тези локализации (села) са условно наречени "вторични опорни центрове.

Освен публичните инвестиции, създаващи предпоставки за привличане и на частни инвестиции в желани производства и услуги, целта се "обслужва" и от много от горните цели и мерки, касаещи инфраструктура, селско стопанство, социална сфера.

***Мярка 1:* Създаване на база за изграждане на търговски и транспортно-логистичен център "Буховци"**

Мярката има надобщинско значение. Предполага няколко подготвителни стъпки, инициирани от общината: придобиване на подходящ терен в близост до летището и планираното трасе а магистралата, устройствено планиране и съоръжаване с базова инфраструктура, намиране на инвеститори за изграждане на центъра.

***Мярка 2:* Създаване на малки индустриални паркове в села с висок капацитет за производство на плодове, зеленчуци и животинска продукция**

Действията по тази мярка са аналогични на тези по горната.

***Мярка 3:* Възстановяване на движението "образцови села" под нов надслов "села за туризъм"**

Мярката предполага информация за възможностите за финансиране на туристическа база и услуги, организационна помощ, обучение. Ресурси за финансиране на мярката са достъпни, ако тя се претвори в добре мотивиран публичен проект.

Приоритет 4: Укрепване на административния капацитет и усвояване на средства от Структурните фондове и Кохезионния фонд на ЕС

Укрепването на административния капацитет на общинската администрация спомага за по-доброто възприемане на осъществяваните реформи в местното развитие на община Търговище главно по отношение формирането на положителен климат за

подкрепа и развитие на местната икономическа активност. При това укрепването на капацитета следва да се обвързва с повишаването на конкурентноспособността на общината в областен и национален контекст, както с придобиването на умения за прилагане принципите на стратегическото планиране и програмиране, така и с възможността общинската администрация да управлява програми и проекти, да осъществява мониторинг и оценка на реализацията на общинския план за развитие.

Укрепването на административния капацитет основно се свързва с две основни насоки на дейността на администрацията. От една страна това се свързва с подобряване на координацията и сдружаването при изпълнението на стратегическите и програмните документи на регионалното развитие /главно при създаването и провеждането на обща политика на развитие, базирана на общи интереси между съседни общини от Търговищка област или съседни области/. От друга страна това е гаранция за високо качество и добра организация при предоставяне на публични услуги от общината чрез прилагането на модерни информационни и комуникационни технологии. За осъществяването на посочените дейности се предвижда формулирането на следните специфични цели:

<u>Специфична цел 1: Укрепване на капацитета на общинската администрация и подобряване координацията в процеса на изпълнение на общинския план за развитие</u>

Реализацията посочената цел предполага провеждането на следните мерки:

<u>Мярка 1</u>: Подобряване на взаимодействието между кмета на общината и общинския съвет чрез създаване обединена общинска група за подкрепа на изпълнението на общинския план, която да включва

- Организационна и технологична подготовка, наблюдение и оценка на неговата реализация, като обезпечава и процеса на разработване на конкретните решения за местните органи на властта;
- Информационно осигуряване на процесите на неговото управление чрез създаване и въвеждане на информационна система за общината;
- Изготвяне на регулярни доклади, справки и материали за изпълнението на плана и провеждане на политика на публичност и прозрачност по неговата реализация;
- Създаване на механизъм за осъществяване на текуща координация и обвързаност на отделните общински политики в общината.

<u>Мярка 2:</u> Създаване на програма за обучение и развитие на умения в общинската администрация за подкрепа на местната икономическа активност и подобряване на социалния климат в общината.

<u>Мярка 3</u>: Разработване на система за наблюдение, оценка и контрол на общинския план за развитие.

<u>Специфична цел 2: Подобряване на организацията и качеството на предоставяните от общинската администрация услуги чрез развитие на нови форми на обслужване и прилагане на модерни информационни услуги</u>

Тази цел изисква равностойно участие на всички заинтересовани актьори и партньори в изпълнението на общинския план, както и тяхното обучение за работа с нови информационни технологии и форми на услуги. Също така важна насока в дейността на администрацията ще бъде успешното прилагане на добрите практики, споделяне и обмен на положителен опит и прозрачност в дейността на администрацията. Необходимите мерки при осъществяването на тази цел са:

<u>Мярка 1</u>: Изграждане и функциониране на областен информационен център (през 2011г. започна работа за стартиране на едноименен проект с европейско финансиране)

<u>Мярка 2</u>: Създаване на публично частни партньорства

<u>Мярка 3</u>: Въвеждане на добри практики и положителен опит в организацията на публичните услуги в общината

<u>Специфична цел 3: Засилване на партньорството и междуобщинското сътрудничество</u>

Тази цел се свързва със засилване на партньорството и междуобщинското сътрудничество и се базира на необходимостта от подобряването на сътрудничеството между участниците в създаването, приемането и изпълнението на общинския план за развитие на община Търговище. Това партньорство има **две проявления**, **първото** се свързва с вътрешния аспект на партньорството и касае участието на заинтересованите страни в общината при създаването и изпълнението на общинския план. Това партньорство в общината се реализира чрез участието на ръководните структури на общината, общинската администрация, социалните партньори, неправителствения сектор, частния бизнес и на гражданите, **второто** се налага при осъществяване на междуобщинско сътрудничество между съседни общини, като често това предполага и определено участие и на областта или и съседни области. В този смисъл формата на взаимодействие предполага специфична форма на взаимодействие, където представителството е друго.

В конкретния случай за община Търговище осъществяването на посочения приоритет налага осъществяването следните действия:

<u>Мярка 1:</u> Създаване на общински съвет за партньорство към кмета на общината с участието на всички заинтересовани участници и партньори в разработването и изпълнението на общинския план за развитие.

<u>Мярка 2</u>: Обучение на участниците и местните партньори за подпомагане на процесите на партньорство и управление на съвместни програми и проекти.

<u>Специфична цел 4: Създаване на програмен и проектен капацитет</u>

<u>Мярка 1:</u> Създаване на капацитет за ефективно планиране, програмиране, управление, контрол, наблюдение и оценка и подготовка за усвояване на средствата по структурните инструменти на ЕС, а така също от национални и местни източници.

В рамките на тази мярка се включват:

- Подготовка и обучение на кадри и експерти по стратегическо планиране и програмиране и управление на крупни проекти и програми;
- Укрепване на създаденото в общината звено по управление на програми и проекти и работа по Структурните фондове и програми (отдел «Евроинтеграция»);
- Техническа помощ за подготовка на проекти;
- Финансов одит и контрол;
- Информационно осигуряване на процеса на управление на проекти и програми;
- Системи за мониторинг и оценка на разработени и реализирани проекти и програми.

<u>Мярка 2</u>: Развитие на нови подходи за насърчаване и насочване на регионалното и местно развитие

Осъществяването на тази мярка като важен фактор за повишаване местната и регионалната конкуретноспособност и развитие на икономика базирана на знанието ще спомогне за подобряването на ефективността в дейността на общинската администрация и на ръководството на общината.

IV. АКТУАЛИЗИРАНА ИНДИКАТИВНА ФИНАНСОВА ТАБЛИЦА

ИНДИКАТИВНА ФИНАНСОВА ТАБЛИЦА (хил.лв)																
N: по ред	**Приоритети/Специфични цели/Мерки/**	**Срок**	**Отговорна институция/ Партньори**	**Необходими средства (хил.лв)**	**Източници на финансиране**											
					Община	**Държава**	**Оперативни програми, съфинансирани от СФ и КФ на ЕС**						**Др. Фондове и програми на ЕС**	**Частни средства**	**Други източници**
							ОПРР	**ОПОС**	**ОПАК**	**ОП РЧР**	**ОП ТП**	**ОП РКБИ**			
	ОБЩО ЗА ВСИЧКИ ПРИОРИТЕТИ:			**776594**	**10237**	**38865**	**3607**	**54819**	**200**	**2065**	**395 563**	**8550**	**30450**	**220043**	**12195**
	П 1. Балансирана и конкурентноспособна общинска икономика с развит аграрен сектор, хранително-вкусова индустрия и туризъм.			**57952**	**3519**	**10595**	**650**	**250**	**200**	**910**		**8550**	**22050**	**9393**	**1835**
	Специфична цел 1: Повишаване на конкурентноспособността на икономиката чрез привличане и задържане на фирми в сектори на растеж.			**9250**	**290**	**450**	**650**					**6300**		**1560**	
	М 1: Създаване на условия и стимулиране развитието на средния и малък бизнес	***2011-2013***	***бизнес, община, държава, НПО***	***30***	***30***										
1	Анализ на нуждите, проблемите и възможностите за подкрепа на бизнеса от страна на общината – ограничаване на разрешителните и др. режими	2011	община, бизнес, НПО	10	10										
2	Провеждане на регулярни срещи с бизнеса за информиране относно възможността за съвместни проекти и ПЧП с Общината	2011-2013	община, бизнес, държава, НПО												
3	Поддържане на специализиран раздел в уеб страницата на общината с информация за възможностите за финансиране по Европейски програми и фондове.	2011-2013	бизнес, НПО	5	5										

4	Разработване на пакет от инструменти за стимулиране на бизнеса на местно ниво: – местни данъци и такси; – поддържане на база данни за свободни общински терени; – организиране на офис на предприемача в Центъра за общински услуги и информация за подпомагане – издаването на разрешителни или лицензи при навлизане на нов бизнес; – консултации и правна помощ; – - обучения и др.	2011-2013	община, бизнес център, бизнес, НПО	15	15										
	М 2: Създаване на регионални клъстери и мрежи	***2011-2013***	***община, държава, бизнес, област, НПО, социално-икономически партньори***	***8100***	***150***	***450***						***6000***		***1500***	
1	Инициране, разработване и реализиране на проект за създаване и развитие на клъстер стъкло.	2011-2013	бизнес, община, област	2700	50	150						2000		500	
2	Инициране, разработване и реализиране на проект за създаване и развитие на клъстер хранително-вкусова промишленост.	2011-2013	бизнес, община, област	2700	50	150						2000		500	
3	Инициране, разработване и реализиране на проект за създаване и развитие на клъстер туризъм.	2011-2013	бизнес, община, област	2700	50	150						2000		500	
	М 3: Подкрепа за фирми - производители от общината	***2011-2013***	***община, област, бизнес, НПО***	***1120***	***110***		***650***					***300***		***60***	
1	Подпомагане на участието на производителите в регионални, национални и международни изложения и панаири.	2011-2013	бизнес, община, област	390	30							300		60	

2	Осигуряване на възможности за търговишки фирми-производители да разполагат със собствени щандове и по-добри условия по време на Коледните базари в града	2011-2013	община												
3	Организиране на традиционен фестивал на виното	2011-2013	община, бизнес	280	30		250								
4	Традиционен пролетен панаир –Търговище - развитие и утвърждаване на изложението, като предпочитано място за реклама и представяне на нови продукти за български и чуждестранни фирми.	2011-2013	община, бизнес	280	30		250								
5	Организиране на ежегодно Търговско изложение за здравословни хранителни продукти.	2011-2013	община, бизнес	170	20		150								
	Специфична цел 2: Изграждане на подходяща бизнес среда и повишаване на инвестиционния интерес към общината			**5273**	**740**	**1500**						**1550**		**723**	**760**
	М 1: Повишаване на конкурентоспособността чрез маркетинг, премахване на пречките за инвестиции, координиране на инициативите за икономическо развитие	***2011-2013***	***община, бизнес, НПО***	***1955***	***80***							***1200***		***165***	***510***
1	Маркетингово проучване на възможностите и дефиниране на потенциални инвеститори	2011-2013	община, бизнес, НПО	20	10										10
2	Разширяване на контактите с чужди бизнес-партньори, организиране и участие в бизнесфоруми и срещи	2011-2013	община, бизнес, НПО	225	10							200		15	
3	Разработване на “Бизнес профил на община Търговище”, съдържащ подробна и актуална информация, насочен към потенциалните инвеститори	2011-2013	община, бизнес, НПО	10	10										
4	Създаване на гаранционен фонд и фонд за рисков капитал в подкрепа на местния бизнес	2011-2013	община, бизнес, НПО	1700	50							1000		150	500
	М2: Подкрепа за развитието на бизнес и пазарна инфраструктура	***2011-2013***	***община, бизнес, НПО***	***3318***	***660***	***1500***						***350***		***558***	***250***
1	Проучване на площадки за изграждане на нови производствени зони	2011-2013	община, бизнес	30	30										
2	Изграждане на индустриален /технологичен/ парк	2011-2013	община, бизнес	500	50							350		50	50

3	Привличане и локализирането на търговски вериги с по-голям капацитет и възможности в района на община Търговище	2011-2013	община, бизнес	30	30										
4	Изграждане/обновяване на прилежащите комуникации към съществуващи производствени зони	2011-2013	община, бизнес	600	300									100	200
5	Модернизирана база на Общински Пазари в гр. Търговище	2013	община, бизнес	150	150										
6	Изграждане на втора автогара в квартал "Запад 3"	2013	община, бизнес	1600	100	1500									
7	4 нови завода за "Тракия Глас"	2012-2013	община, бизнес	408										408	
	Специфична цел 3: Стимулиране развитието на конкурентноспособна икономика, основана на знанието			**3315**	**200**	**585**		**250**	**200**	**910**		**700**		**380**	**90**
	М1: Инвестиции в човешки капитал	***2011-2013***	***държава, община, област, бизнес, НПО***	***1435***	***110***	***485***				***750***				***60***	***30***
1	Разработване и прилагане на учебни програми, преодоляващи несъответствията между професионалното образование и нуждите на пазара на труда	2011-2013	държава, община, област, бизнес, НПО	120	20	100									
2	Създаване на условия за непрекъснато професионално обучение с цел повишаване адаптивността на работната сила към потребностите на икономиката и инвестиционния процес	2011-2013	община, област, бизнес, НПО	480	30					450					
3	Активно включване на социални партньори (дружества, асоциации и др.) в продължително професионално обучение, провеждане на проучвания за нуждите на пазара на труда, работа в мрежа и др.	2011-2013	държава, община, област, бизнес, НПО	160	10	50				100					
4	Професионална преориентация/повторно обучение/ пре-квалификация на заетите в районите, в които се осъществяват структурни промени	2011-2013	община, област, бизнес, НПО	160	15					100				30	15
5	Програми осигуряващи стаж за млади хора	2011-2013	държава, община,	155	10					100				30	15

			област, бизнес, НПО												
6	Предотвратяване на спада в преждевременното напускане на училище и повишаване достъпа до начално, целево и третично образование с подчертан акцент към групите в неравностойно положение	2011-2013	държава, община, област, бизнес, НПО	50	15	35									
7	Приоритетна компютъризация на образователните институции, въвеждане на информационни и комуникационни технологии в обучението, обучение в компютърни умения и ползване на съвременни информационни	2011-2013	държава, община, област, бизнес, НПО	310	10	300									
	М 2: Подкрепа за ново технологично развитие	***2011-2013***	***област, община, СИР, държава, бизнес***	***1150***	***60***			***250***				***700***		***140***	
1	Разработване на общинска иновационна стратегия.	2012	община,	20	20										
2	Подкрепа на публично-частните партньорства при трансфер на технологии	2011-2013	държава, община, област, бизнес	250	10							200		40	
3	Иновации и технологии за стартиращи фирми и МСП	2011-2013	държава, община, област, бизнес	300								250		50	
4	Иновации в енергийната ефективност и опазване на околната среда	2011-2013	община, бизнес	580	30			250				250		50	
	Мярка 3: Развитие на информационно общество	***2011-2013***	***държава, община, област, бизнес, НПО***	***730***	***30***	***100***			***200***	***160***				***180***	***60***
1	Изграждане на широколентови комуникационни мрежи	2011-2013	държава, община, област, бизнес	150		50								100	

2	Подпомагане развитието на информационното общество и осигуряване достъп до информация за текущите инициативи на всички участници в ИКТ общността	2011-2013	държава, община, област, бизнес, НПО	50	10									30	10
3	Подобряване достъпа до и развитието на он-лайн публични и бизнес услуги	2011-2013	държава, община, област, бизнес, НПО	110	10				100						
4	Разработване на съдържание на он-лайн услугите и техните приложения на местно ниво, в т.ч. и за отдалечените от центъра населени места	2011-2013	община	110	10				100						
5	Подпомагане на бизнеса, в т.ч. МСП за възприемане и ефективно използване на информационните и комуникационни технологии	2011-2013	държава, община, област, бизнес	80										50	30
6	Развиване на умения в населението, свързани с информационните и комуникационни технологии	2011-2013	държава, община, област, бизнес, НПО	100						80					20
7	Въвеждане на информационни и комуникационни технологии във всички нива на образованието	2011-2013	държава, община, област	130		50				80					
	Специфична цел 4: Оптимално използване на природните ресурси			**18822**	**282**	**2960**							**9050**	**6530**	
	М 1: Развитие на модерно животновъдство	***2011-2013***		***1320***		***250***							***550***	***520***	
1	Изготвяне на бизнес планове и проекти за създаване на модерни ферми	2011-2013	Агро-бизнес център, фермери, община	1200		200							500	500	
2	Осигуряване на компетентна информация за подходящи породи, изисквания за качество, пазарни конюнктури	2011-2013	Агро-бизнес център, фермери, община	120		50							50	20	

3	Административна подкрепа в изготвяне и реализация на инвестиционните проекти	2011-2013	Агро-бизнес център, фермери, община												
	М 2: Подмяна и увеличаване на трайните насаждения (лозя, овощни градини)	***2011-2013***		***10060***	***50***								***5000***	***5010***	
1	Максимално оползотворяване на възможностите на фондовте на ЕС	2011-2013	община, собственици	10000									5000	5000	
2	Привличане на инвеститори за развитие на земеделие	2011-2013	община, собственици	40	30									10	
3	Съдействие за комасация на необходимата земя	2011-2013	държава, община, собственици	20	20										
	М 3: Оптимизиране на поливното земеделие	***2011-2013***		***2360***	***30***	***1330***							***1000***		
1	Информационна, методическа и организационна помощ за създаване на сдружения за напояване	2011-2013	държава, община, собственици	35	5	30									
2	Инициране на публичен проект за обновяване и разширяване на напоителните полета и съоръжения	2011-2013	държава, община, собственици	2010	10	1000							1000		
3	Осигуряване на достъп до научно-приложните разработки за оптимизиране на напояването (информационно-съветваща система).	2011-2013	държава, община, собственици	105	5	100									
4	Актуализиране и картиране на микрорайоните, подходящи за поливно земеделие	2011-2013	държава, община, собственици	210	10	200									
	М 4: Развитие на оранжерийното производство, базирано на термо-минерални води	***2011-2013***		***3990***	***90***	***900***							***2000***	***1000***	

1	Осигуряване на терени в близост до минералните извори	2011-2013	държава, община	30	30										
2	Устройствено проектиране и съоръжаване с базова инфраструктура	2011-2013	държава, община	950	50	900									
3	Привличане на частни инвеститори	2011-2013	държава, община, собственици	3010	10								2000	1000	
	М 5: Екологизация на земеделието	***2011-2013***		***572***	***42***	***30***							***500***		
1	Разпространение на информация за изискванията и предимствата на биологичното земеделие	2011-2013	държава, община	210	10								200		
2	Организационна помощ за сертифициране и регистрация на биологични ферми	2011-2013	държава, община	132	2	30							100		
3	Организиране на базари за продукти от биологични ферми.	2011-2013	държава, община	230	30								200		
	М 6: Подобряване на достъпа до земеделските стопанства и естетизиране на ландшафта	***2011-2013***		***310***	***60***	***250***									
1	Изграждане, отводняване и стабилизиране на селскостопански пътища	2011-2013	държава, община	200	50	150									
2	Устройване на полски чешми, крайпътни залесявания, заслони, места за почивка	2011-2013	държава, община	110	10	100									
	М 7: Изготвяне/актуализация на земеустройствени проекти и схема за райониране на културите	***2011-2013***		***210***	***10***	***200***									
	Специфична цел 5: Подобряване на организацията и качеството на човешките ресурси в аграрния сектор			**2797**	**47**	**100**							**2500**	**150**	
	М 1: Осигуряване на масов достъп до актуална информация и повишаване на научното обслужван в аграрния сектор	***2011-2013***		***230***	***30***	***100***							***100***		
	М 2: Укрепване на съществуващите и създаване на нови браншови организации на производители (овощари, пчелари, животновъди,	***2011-2013***		***457***	***7***								***300***	***150***	

	зърнопроизводители														
1	Преустройство и модернизация на пчелините по изискванията на ЕС	2011-2013	държава, община, собственици	305	5								200	100	
2	Преустройство и модернизация на бубарството по изискванията на ЕС	2011-2013	държава, община, собственици	152	2								100	50	
	М 3: Подкрепа на млади фермери	***2011-2013***		***1005***	***5***								***1000***		
	М 4: Подкрепа за натурални и полупазарни стопанства с цел превръщането им в пазарно-ориентирани	***2011-2013***		***1105***	***5***								***1100***		
	Специфична цел 6: Подобряване на качеството и маркетинга на земеделските продукти			**5360**	**110**	**250**							**5000**		
	М 1: Подпомагане на фермерите да се приспособят към нарастващите изисквания на стандартите на ЕС	***2011-2013***		***2005***	***5***								***2000***		
	М 2: Изграждане на лаборатория за сертифициране на качествата на пресни и преработени селскостопански продукти	***2011-2013***		***755***	***5***	***250***							***500***		
	М 3: Изграждане на земеделско тържище и борса (в съчетание с търговско-логистичния център до летището)	***2011-2013***		***2600***	***100***								***2500***		
	Специфична цел 7: Разнообразяване на икономическите дейности и повишаване качеството на живот в селските райони			**3360**	**360**	**2300**							**700**		
	М 1: Създаване на малки индустриални паркове за привличане на инвеститори в предприятия за преработка на плодове и зеленчуци (замразяване, сушене, консервиране, дестилиране	***2011-2013***		***2300***	***300***	***2000***									
1	Устройствени проекти, уреждане на собствеността на земята, осигуряване на инфраструктура и маркетинг за привличане на инвеститори	2011-2013	държава, община	2300	300	2000									

	М 2: Подпомагане на частни инициативи в създаване на микропредприятия (сувенири, екобрикети, пакетиране на храни)	***2011-2013***		***930***	***30***	***300***							***600***		
1	Създаване на бизнес инкубатори, настанени в а даптирани общински фондове, които не се използват по първичното си предназначение	2011-2013	държава, община	930	30	300							600		
	М 3: Подпомагане на частни стопани в устройване на къщите си за приемане на гости-туристи	***2011-2013***		***130***	***30***								***100***		
1	Проучване и информиране на възможностите за финансиране, помощ при изготвяне на проекти за кандидатстване, включване в регионалните туристически продукти	2011-2013	държава, община	130	30								100		
	Специфична цел 8: Създаване на регионален клъстер "Търговищки храни"			**3575**	**65**	**2350**							**1100**	**50**	**10**
	М 1: Популяризиране на клъстера като висша организационна форма за отстояване на пазари и конкуренция	***2011-2013***		***55***	***5***	***50***									
	М 2: Организиране на заинтересованите производители, създаване на партньорство	***2011-2013***		***155***	***5***								***100***	***50***	
	М 3: Оползотворяване на държавните целеви фондове за институционално изграждане на клъстери	***2011-2013***		***2005***	***5***	***2000***									
	М 4: Създаване на център за разпространение на информация, обучение, консултации и подкрепа на стартиращи фирми в сектора	***2011-2013***		***1310***	***10***	***300***							***1000***		
	М 5: Създаване на координационна програма за насочване на нови инвестиционни инициативи към клъстер	***2011-2013***		***50***	***40***										***10***
	Специфична цел 9: Развитие на алтернативен туризъм			**6200**	**1425**	**100**							**3700**		**975**
	М 1: Професионална промоция и реклама на туристически продукти, базирани на сегашното предлагане	***2011-2013***		***120***	***10***	***100***									***10***
	М 2: Създаване на актуализирана общинска програма за алтернативен туризъм (2005-2013)	***2011-2013***		***35***	***30***										***5***
	М 3: Създаване на туристически продукт "Археологически училища на терен"	***2011-2013***		***40***	***10***										***30***

	М 4: Информиране на населението за възможните инициативи и достъпните финансови източници за изграждане на туристическа инфраструктура и предлагане на туристически услуги	***2011-2013***		***10***	***10***										
	М 5: Създаване на специализирана устройствена схема за развитие на туризъм в общината	***2011-2013***		***105***	***5***	***100***									
	М 6: Подобряване на туристическата инфраструктура и информация	***2011-2013***		***5990***	***1360***								***3700***		***930***
1	Изграждане на екопътеки.	2011-2013	държава, община, бизнес	410	10								400		
2	Обновяване на пътната инфраструктура в туристическите ареали	2011-2013	държава, община, бизнес	2000	1000								1000		
3	Програма за визуална информация, ориентация и реклама на туристическото предлагане в общината	2011-2013	държава, община, бизнес	230	30								200		
4	Облагородяване и превръщане на река "Врана" по посока местността "Парка" в привлекателно място за екотуризъм	2011-2013	държава, община, бизнес	810	10								700		100
5	Подкрепа за туристическия информационен център - създаване на пълен актуализиращ се информационен и рекламен пакет за туристическото предлагане	2011-2013	държава, община, бизнес	140	10								100	30	
6	Изграждане на туристически лифт – Хижа "Младост" и рехабилитация на пътя до хижата	2011-2013	държава, община, бизнес	1900	200								1000	700	
7	Парк "Юкя" – организиране на атракции и развитие на парка	2011-2013	държава, община, бизнес	500	100								300	100	
	П 2. Изграждане на качествена жизнена среда с модерни инфраструктури и съхранена екология			**307672**	**4803**	**25400**	**500**	**51069**					**8200**	**208650**	**9050**
	Специфична цел 1: Обновяване и доизграждане на техническата инфраструктура, стимулираща развитието на конкурентноспособна общинска икономика, респективно доходите на населението			**213750**	**1500**	**15900**							**2700**	**193650**	

	М1 Подобряване параметрите и състоянието на транспортната инфраструктура с регионална значимост	***2011-2013***		***14760***	***1260***	***12500***							***1000***		
1	Цялостна реконструкция на второкласния път II-49 Търговище-Разград	2011-2013	държава, община	7000		7000									
2	Ремонт на първокласен път I-4	2011-2013	държава, община	2000		2000									
3	Реконструкция на на второкласен път II-74 и II-51	2011-2013	държава, община	2000		2000									
4	Ремонт и реконструкция на участъци от третокласната	2011-2013	държава, община	1000		1000									
5	Изграждане на автогара в западната част на гр. Търговище - обособяване на терен и построяване на комуникативни връзки с наличната пътна мрежа	2011-2013	държава, община	2500	1000	500							1000		
6	Реализиране на мероприятия по ПУП на гр. Търговище – ул.”Катрафилов” и др	2011-2013	община	200	200										
7	Изграждане на светофарна уредба на кръстовището: ул.”Бр. Миладинови”, ул. “Ал. Стамболийски”, бул. “М. Андрей	2011-2013	община	60	60										
	М2 Подобряване на достъпа и развитие на информационните и комуникационни технологии в областта на публичните услуги и услугите за МСП			***2035***	***35***	***100***							***1400***	***500***	
1	Изграждане на широколентови цифрови технологии за пренос на информация	2011-2013	държава, община	1005	5								500	500	
2	Подобряване достъпа до и развитие на он-лайн публични услуги	2011-2013	държава, община	510	10	100							400		
3	Подпомагане на МСП за възприемане и ефективно използване на информационните и комуникационни технологии;	2011-2013	държава, община	310	10								300		
4	Развиване на умения, свързани с информационните и комуникационните технологии от местното население.	2011-2013	държава, община	210	10								200		
	М3 Енергийна ефективност			***196955***	***205***	***3300***							***300***	***193150***	
1	Разработване на програма за енергийна ефективност и възобновяеми енергийни източници.	2011-2013	държава, община	20	20										

2	Реализиране на програма за газификация на общински обекти	2011-2013	държава, община	170	20									150	
3	Топлинно саниране на големите обществени сгради (задължително по Закона за енергийна ефективност)	2011-2013	държава, община	2100	100	2000									
4	Изработване и приемане на общинска програма за обновяване на жилищата	2011-2013	държава, община	50	50										
5	Подобряване и повторнопредставяне на проектното предложение за подмяна на уличното осветление с енергоефективно	2011-2013	държава, община	1310	10	1300									
6	Стимулиране на ползването на алтернативни/ възобновяеми енергийни източници (чрез масово информиране за предимствата и възможностите)	2011-2013	държава, община	305	5								300		
7	Битова газификация	2011-2013	община, ЧТК	3000										3000	
8	Фотоволтаични инсталации в с. Буховци	2012-2013	община, бизнес	90000										90000	
9	Завод за биомаса в с. Алваново	2012-2013	община, бизнес	100000										100000	
	Специфична цел 2: Обновяване и доизграждане на техническата инфраструктура, подобряваща жизнената среда			**70933**	**2864**	**9100**	**500**	**47669**						**10000**	**800**
1	Изработване на интегриран план за градско възстановяване и развитие на град Търговище	2011-2013	община	500			500								
2	Летище Търговище – рехабилитация и възстановяване на летателната способност, създаване на енергиен и логистичен център	2013	държава, община, бизнес	10000										10000	
	М1 Ремонт и реконструкция на общинската пътна мрежа	***2011-2013***		***2864***	***2864***										
1	”Рехабилитация на път TGV2160 /III - 5102, Мировец - Буховци/ - Макариополско - Алваново /I - 4/ от км 5+100 до км 5+800”	2011-2013	община	47	47										
2	”Рехабилитация на път TGV1176 /II – 74, Певец – Търговище/ - Руец - Овчарово от км 0+510 до км 1+330”	2011-2013	община	42	42										

3	”Рехабилитация на път TGV1164 /I–4, Омуртаг – Търговище/ - Стража – Драгановец – Граница общ. (Търговище - Вървица) - Иваново /I - 7/ от км 7+262 до км 10+800”	2011-2013	община	275	275										
4	Реконструкция на ул. “Катрафилов”	2011-2013	община	500	500										
5	Рехабилитация на улици – в гр. Търговище и в села на общината	2011-2013	община	1000	1000										
6	Рехабилитация на общинска пътна мрежа	2011-2013	община	1000	1000										
	М2 Подобряване водоснабдяването на населените места чрез изграждане на допълнителни съоръжения и ремонт и реконструкция на амортизирани водопроводи	***2011-2013***		***17 669***				***17 669***							
1	Инвестиционен проект за рехабилитация на водоснабдителната и канализационна мрежи на Търговище по договор EUROPEAID / 116766 C CARL BRO”	2011-2013	община	17 669				17 669							
	М3 Доизграждане на канализационната мрежа и осигуряване пречистването на отпадъчните води чрез изграждане на ПСОВ и довеждаща инфраструктура	***2011-2013***		***39000***		***9000***		***30000***							
1	Изграждане на ПСОВ “Търговище”	2011-2013	община	39000		9000		30000							
	М4 Подобряване на съобщителните връзки като качество и обхват на предлаганите услуги	***2011-2013***		***900***		***100***									***800***
1	Подобряване на телекомуникационното обслужване в малките населени места на основата на нови цифрови телефонни централи.	2011-2013	държава, община	400		100									300
2	Развитие на технологии и услуги, предоставяни чрез по-нататъшна цифровизация на фиксираната телекомуникационна мрежа.	2011-2013	държава, община	500											500
	Специфична цел 3: Трайно подобряване на екологичното състояние на общината			**22989**	**439**	**400**		**3400**					**5500**	**5000**	**8250**

	М 1: Екологичен мониторинг - изграждане на система за непрекъснато следене на замърсяването на въздуха, водата и почвата	***2011-2013***		***210***	***10***	***200***									
	М2 Програмни мерки	***2011-2013***		***5060***	***60***								***5000***		
1	Общинска програма за опазване на околната среда	2011-2013	община	30	30										
2	Реализиране на частта за община Търговище от проекта "Подобряване качеството на питейната вода и намаляване вредното влияние на отпадните води в регион Търговище", с финансиране по ИСПА.	2011-2013	държава, община	5030	30								5000		
	М3 Технически и технологични мерки	***2011-2013***		***17074***	***324***	***100***		***3400***						***5000***	***8250***
1	Регионално депо за общините Търговище и Попово: а) Разработка на инвестиционен проект, ПУП и ОВОС; б) Строителни дейности за изграждане на регионалното депо	2011-2013	държава, община	8250											8250
2	Завод за преработка на отпадъци – Дралфа	2012-2013	община, бизнес	5000										5000	
3	Поетапно въвеждане на организирано сметосъбиране и сметоизвозване за всички населени места в община Търговище	2011-2013	община	500	100			400							
4	Изграждане на предприятие за сепариране на отпадъци, с финансиране от външни източници	2011-2013	община	2530	30			2500							
5	Изграждане на площадки за разкомплектоване и временно съхранение на излезли от употреба МПС	2011-2013	община	60	10			50							
6	Въвеждане на системи за разделно събиране и оползотворяване на отпадъци от опаковки	2011-2013	община	80	30			50							
7	Премахване на нерегламентираните сметища в общината, и др.	2011-2013	община	100	100										
8	Внедряване на съвременна техника за сметосъбиране, сметоизвозване и специализирани съдове за отпадъци	2011-2013	община	102	2			100							

9	Полагане на грижи за складовете за пестициди и хербициди с оглед правилното им съхраняване и обезвреждане.	2011-2013	държава, община	102	2	100									
	М4 Партньорство с бизнеса и гражданското общество	***2011-2013***		***645***	***45***	***100***							***500***		
1	Повишаване на познанията, културата и съзнанието на децата и населението по въпросите на опазването на околната среда и устойчивото развитие.	2011-2013	община, НПО	110	10								100		
2	Подобряване капацитета на стопанските сектори за управление на дейности, които въздействат върху околната среда, чрез масово прилагане на доброволни екологични схеми в индустриалния сектор (т.нар. схеми за екологичен мениджмънт и одит).	2011-2013	община, бизнес, НПО	405	5	100							300		
3	Привличане и повишаване участието на обществеността в процеса на вземане на решения и осигуряване на широк достъп до информацията, съдържаща се във всички публични регистри и други документи, съгласно нормативната уредба.	2011-2013	община, НПО	130	30								100		
	П 3. Развитие на човешките ресурси и социално сближаване			**14527**	**1815**	**2770**	**1857**	**3500**		**1155**			**200**	**2000**	**1230**
	Специфична цел 1: Постигане на гъвкав пазар на труда и социална интеграция			**1500**	**5**	**580**				**905**					**10**
	М 1:Изграждане на информационна система за търсената от инвеститорите работна сила и съответно предлаганите специалисти	***2011-2013***	***община, бюро по труда, МТСП, бизнес, НПО***	***70***		***10***				***50***					***10***
1	Информиране на работодателите и безработните лица за политиката по заетостта, регламентирана в Националния план за действие по заетостта.	2011-2013	община, бюро по труда, МТСГ, НПО												
2	Усъвършенстване на системата за работа с работодателите, с цел максималното им обхващане и насърчаване за използване на предлаганите от ДБТ услуги по заетостта, съобразно ситуацията на пазара	2011-2013	община, бюро по труда, МТСГ,												

	на труда.		НПО												
	М 2: Развитие на професионалните умения в подкрепа на местната икономическа активност и повишаване адаптивността на човешките ресурси	***2011-2013***	***община, бюро по труда, МТСП, МОН,***	***1430***	***5***	***570***				***855***					
1	Подкрепа за професионално обучение на предприемачи и самонаети.	2011-2013	община, бюро по труда, МТСП, МОН, бизнес	100		70				30					
2	Адаптиране на съществуващата и създаване на нова образователно-квалификационна инфраструктура с много-целево предназначение.	2011-2013	община, бюро по труда, МТСП, МОН, бизнес	1000		200				800					
3	Създаване на работни места в секторите с растеж.	2011-2013	община, бюро по труда, МТСП, МОН, бизнес	100		80				20					
4	Действия за увеличаване устойчивото участие на жените в пазара на труда.	2011-2013	община, бюро по труда, МТСП, МОН, бизнес	120		120									
5	Действия за засилване на социалната интеграция на хората в неравностойно положение, в т.ч. хората, изложени на социално изключване, малцинствата и хората с увреждания.	2011-2013	община, бюро по труда, МТСП, МОН, бизнес	30	5	20				5					

6	Развиване на връзки между социалните и икономическите партньори и мониторинг на нуждите на пазара на труда.	2011-2013	община, бюро по труда, МТСП, МОН, бизнес	80		80									
	Специфична цел 2: Повишаване на качеството на човешкия капитал			**610**	**220**	**140**				**250**					
1	Обновяване на сградния фонд и оборудването на училищата.	2011-2013	община, област, МОН	450	200	100				150					
2	Своевременно преструктуриране (закриване) и рязко намаляване на слетите паралелки, интеграция на децата от етническите малцинства, мотивиране а учителите за взискателност и качествен учебен процес.	2011-2013	община, област, МОН	40	20	20									
3	Включване на информационните и комуникационните технологии в училищата.	2011-2013	община, област, МОН	120		20				100					
!Invalid Character Setting	**Специфична цел 3: Подобряване на здравните услуги и свободния достъп до тях**			**3950**	**40**	**210**		**3500**					**200**		
1	Участие в международни проекти и здравни мрежи	2011-2013	лечебни заведения, община, област, МЗ	220		20							200		
2	Провеждане на общинска политика за намаляване броя на здравно неосигурените лица, особено в селата	2011-2013	лечебни заведения, община	20	10	10									

3	Създаване на условия за привличане на медицински специалисти в непривлекателни селски райони на общината	2011-2013	лечебни заведения, община												
4	Подобряване на координацията между лечебните заведения	2011-2013	лечебни заведения, община												
5	Реконструкция и модернизация на хирургичен блок	2011-2013	лечебни заведения, община	1400		100		1300							
6	Обновяване на сградния фонд на здравната мрежа	2011-2013	лечебни заведения, община	2310	30	80		2200							
	Специфична цел 4: Развитие на културата, спорта и младежките дейности			**2610**	**130**	**110**	**350**							**2000**	**20**
	М 1: Развитие на културата, опазването и експонирането на културно-историческото наследство	***2011-2013***	***община, културни институции, държава, НПО***	***470***	***50***	***70***	***350***								
1	Инвестиции за обновяване на културните институции	2011-2013	община, културни институции, държава	270	20	50	200								
2	Опазване, експониране и социализиране на културно-историческото наследство	2011-2013	община, културни институции, държава, НПО	200	30	20	100	50							
3	Насърчаване на предприемачеството в сферата на културата, обвързване с културен туризъм	2011-2013	община, бизнес, държава												

4	Създаване на партньорства между общинската власт, културните институции, неправителствения сектор и бизнеса за насърчаване на художественото творчество и обогатяване на културния календар на общината	2011-2013	община, бизнес, държава, НПО												
	М2: Подкрепа на спортните клубове и дейности	***2011-2013***	***община, спортни дружества, учебни заведения, НПО***	***2140***	***80***	***40***								***2000***	***20***
1	Създаване на условия за развитие на младите хора и защита на децата;	2011-2013	община, спортни дружества, НПО	40	30										10
2	Модернизация на спортните бази в общината,	2011-2013	община, спортни дружества, НПО	40	30										10
3	Подобряване на качеството на съществуващата и разширяване на училищната спортна база; осигуряване на пълноценното й използване и опазване;	2011-2013	община, учебни заведения	60	20	40									
4	Публично-частно партньорство при ползване на спортните обекти	2011-2013	община, спортни дружества, учебни заведения, НПО												
5	Реконструкция на мотостадиона за Спидуей и получаване на лиценз от Международната федерация по мотоциклетизъм	2011-2013	община, бизнес	2000										2000	
	Специфична цел 5: Развитие на социалните услуги и интеграция на уязвимите групи			**5857**	**1420**	**1730**	**1507**								**1200**
	М 1: Развитие на социалните услуги	***2011-2013***	***община, държава НПО***	***5557***	***1250***	***1600***	***1507***								***1200***

1	Ремонт и модернизация на средата и условията в социалните заведения;	2011-2013	община, държава	750	450	300									
2	Изграждане на хоспис, осигуряващ грижи за пациенти с нисък социален статус, инвалидизирани и изпаднали в безпомощно състояние;	2011-2013	община, държава	1500	300	1200									
3	Подобряване състоянието на социалните и защитени жилища	2011-2013	община, държава	600	500	100									
4	Проект "Подкрепа за деинституционализация на на социални институции, предлагащи услуги за деца в риск" (изграждане на 2 бр. ЦНСТ)	2011-2013	община	1507			1507								
5	Създаване на общностен център за деца и семейства	2011-2013	община	1200											1200
	М2: Интеграция на уязвимите групи	***2011-2013***	***община, държава НПО***	***300***	***170***	***130***									
1	Насърчаване на достъпа на уязвимите групи до образование, на активно поведение на трудовия пазар и др.	2011-2013	община, държава, НПО	70	20	50									
2	Подобряване достъпа на хора с увреждания до обществени места, сгради, транспорт, обществена информация и др.	2011-2013	община, държава, НПО	230	150	80									
	Специфична цел 6: Намаляване на диспропорциите между селските райони и града														
	М 1: Създаване на база за изграждане на търговски и транспортно—логистичен център "Буховец	***2011-2013***													
	М 2: Създаване на малки индустриални паркове в села с висок капацитет за производство на плодове, зеленчуци и животинска продукция	***2011-2013***													
	М 3: Възстановяване на движението "образцови села" под нов надслов "села за туризъм"	***2011-2013***													
	Приоритет 4. Укрепване на административния капацитет, развитие на професионалните умения в подкрепа на местната икономическа активност и усвояване на средства от структурните			**396443**	**100**	**100**	**600**				**395 563**				**80**

	фондове и кохезионния фонд на ЕС														
	Специфична цел 1: Укрепване на капацитета на общинската администрация и подобряване координацията в процеса на изпълнение на общинския план за развитие			**0**											
	М 1: Подобряване на взаимодействието между кмета на общината и общинския съвет чрез създаване обединена общинска група за подкрепа на изпълнението на общинския план, която да включва	Ежегодно	община												
	Организационна и технологична подготовка, наблюдение и оценка на реализацията на общинския план	Ежегодно	община												
	Информационно оситуряване на процесите на управление чрез създаване и функциониране на информационна система за управление на общината	Ежегодно	община												
	Изготвяне на регулярни доклади, справки и материали за изпълнението на плана и провеждане на политика на публичност и прозрачност по неговата реализация.	Ежегодно	община												
	М 2: Създаване на програма за обучение и развитие на умения в общинската администрация за подкрепа на местната икономическа активност и подобряване на социалния климат в общината.	***2011-2013***													
	М 3: Разработване на система за наблюдение, оценка и контрол на общинския план за развитие	***2011-2013***													
	Специфична цел 2: Подобряване на организацията и качеството на предоставяните от общинската администрация услуги			**395563**							**395 563**				
1	Изграждане и функциониране на областен информационен център в гр. Търговище	2011-2013	община, област, бизнес, НПО	395 563							395 563				
	Специфична цел 3: Засилване на партньорството и междуобщинското сътрудничество			**100**	**20**										**80**

	М 1: Създаване на общински съвет за партньорство към кмета на общината с участието на всички заинтересовани участници и актьори в разработването и изпълнението на общинския план за развитие.	***2011-2013***	община, бизнес, НПО	***10***	***10***										
	М 2: Обучение на участниците и местните партньори за подпомагане на процесите на партньорство и управление на съвместни програми		община, бизнес, НПО	***90***	***10***										***80***
	Специфична цел 4: Създаване на програмен и проектен капацитет			**780**	**80**	**100**	**600**								
	М 1: Създаване на капацитет за ефективно планиране, програмиране, управление, контрол, наблюдение, оценка и подготовка за усвояване на средствата по структурните инструменти на ЕС, а така също от национални и местни източници	***2011-2013***		***110***	***10***	***100***									
	М 2: Развитие на нови подходи за насърчаване и насочване на регионалното и местно развитие	***2011-2013***		***670***	***70***		***600***								
1	Изграждане на ефикасна и усъвършенствана функционално-организационна структура на общината, която да води до управление, изградено на принципите на партньорството, отвореността и хоризонталната координация;	2011-2013	община												
2	Прилагане и ускорено въвеждане на широколентовите комуникации, уеб-ориентираните връзки и създаване на атрактивни сайтове за общината и сферата на конкретните интереси;	2011-2013	община, НПО	120	20		100								
3	Развитие на засилен диалог и взаимноизгодна съвместна дейност с бизнес-общността, НПО и гражданите;	2011-2013	община, НПО	50	50		50								
4	Изграждане на консултативно-експертен център към общината за подпомагане и развитие на местната политика за развитие в областта на бизнес-развитието, туризма и междуобщинското общинско сътрудничество.	2011-2013	община, НПО	500			500								

V. СИСТЕМА ОТ ИНДИКАТОРИ И ДЕЙСТВИЯ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА

Организацията на изпълнението на общинския план за развитие на община Търговище включва следната последователност от действия, свързани с:

- ресурсното осигуряване и разпределяне на средствата при реализацията на мерките;
- функционалната, институционалната и териториалната организация на действията по изпълнение на мерките, програмите и проектите на плана;
- оперативното управление и координацията между участниците в процеса на реализация;
- мониторингът /наблюдението/, оценката и контролът на изпълнението по отношение на целите, действията, ресурсите и резултатите;
- актуализацията и усъвършенстването на самия планов документ;
- осигуряването на публичност и прозрачност на процеса на разработване, приемане и реализация на плана, което пряко се свързва със засилване на демократичността в управлението.

Всички тези етапи на реализацията следва да бъдат програмно, ресурсово, кадрово и организационно осигурени.

Ресурсното осигуряване и разпределение на средствата при реализация на мерките в рамките на общинския план за развитие на община Търговище се осъществява чрез разработената индикативна финансова таблица. Тя дава числен финансов и времеви израз на предвидените в плана мерки.

Групирани, основните източници за финансиране на планираните дейности и проекти са:

- национални източници, включващи средствата на държавното финансиране – републикански бюджет, общински бюджети, от търговски дружества с държавно и общинско участие и финансиране от частни търговски дружества;
- средства с източник Европейския съюз – Структурни фондове и Кохезионен фонд на ЕС, чрез българските оперативни програми – ОПРР, ОПОС, ОПАК, ОПРЧР, ОПТП и др., както и други програми на Общността;
- безвъзмездни средства от други източници и донорски програми;
- привлечени средства чрез кредитни инструменти и инвестиционни фондове.

Програмата за реализация на АДИОПР и по специално индикативната финансова таблица следва да се обвържат с процедурата по изработването на проекта на бюджет на общината. В индикативната финансова таблица в резултат от извършен мониторинг и оценка е възможност да се правят целесъобразни оперативни и текущи изменения по промяна на размера на определени средства или прехвърляне на конкретни ресурси, както и да се актуализират отделни източници на финансиране, срокове, приоритети и конкретни изпълнители на мерки от плана.

Функционалната, институционалната и териториалната организация на действията по изпълнение на мерките, програмите и проектите на плана се осъществят от общинския съвет и кметът на община Търговище, като за целта тези въпроси следва да се решат в рамките на Наредба, приета от общинския съвет, с която да се уредят всички въпроси свързани с текущото управление на реализацията на общинския план за развитие.

Наблюдението на изпълнението на АДИОПР е задача на Общинския съвет на община Търговище и на Кмета на общината. Това налага съветът да вземе решение за създаване по предложение на кмета на работна група за наблюдение на плана. На основа на взетото решение кметът издава заповед за нейното създаване.

Групата за наблюдение следва да включва представители на съвета и експерти от състава на общинската администрация, като организацията и функционирането й се регламентира с решение на ОбС /Наредбата за текущо управление на реализацията на общинския план за развитие/.

Групата за наблюдение:

- Разглежда и предлага за утвърждаване на индикаторите за наблюдение на степента на изпълнение на плана. В правомощията на съвета е той да утвърди по предложение на кмета на общината изготвеното предложение от групата, като съответно определя техния конкретен набор и стойностите им;
- Периодично извършва преглед на постигнатия напредък и докладва на ръководството на общината състоянието и възможните мерки;
- Обсъжда резултатите и степента на достигане на целите и приоритетите, изготвя отчет за постигнатите резултати;
- Разглежда резултатите от междинната оценка, ако такава е възложена и прави предложение пред ръководството на общината за предприемане на необходимите действия;
- Ежегодно изготвя доклад за изпълнението, като предлага мерки за промяна, ако това е наложително. Докладът и мерките се предлагат на кмета за последващо внасяне и разглеждане от съвета;
- Прави предложения за усъвършенстване на плана, както и за преразпределяне на средствата по мерките, програмите и проектите.

В рамките на дейността си групата за наблюдение изготвя регулярни или конкретни отчети, които предоставя на съвета и кмета на общината. В отчетите се оценява и прогреса при реализацията на плана и изпълнението на показателите и индикаторите.

Мониторингът води до засилване потенциалните възможности за реализация на общинския план за развитие. Чрез прилагането му е възможно да се подобри сътрудничеството между различните участници и актьори, които си комуникират при изпълнението на плана, като широко се прилага принципа на прозрачност, публичност и партньорство. Внасянето на елементи на обществено обсъждане води до реално обогатяване на ОПР с участието на населението на общината.

Важен момент при организацията на мониторинга е определянето на неговите водещите компоненти. Най общо тук се включва:

- Определяне на система от индикатори за измерване степента на изпълнение **(Виж Приложение 1);**
- Създаване на механизъм за измерване и проследяване на водещите параметри;
- Избор и адаптиране на механизми за сравнение и оценка на резултатите;
- Оценка на резултатите и предприемане на корекции при значими отклонения.

От гледна точка информационното осигуряване на мониторинга важен е въпросът за събираемостта на данните за самото оценяване – те следва да са редовни /официализирани/, верифицирани, релевантни на заложените цели и прости. Това налага да се осъществява периодична координация и съвместен обмен на информация между общинската администрация на Търговище, ТСБ, ДБТ, ОДЗ, ВиК и др. Институции за набиране и анализиране на текущи данни и информационни източници.

Наблюдението и оценката следва да проследяват не само използването на финансовия и ресурсен потенциал, но активно да отчитат и физическия прогрес върху територията на общината /настъпващи промени в състоянието на средата в резултат от предприети интервенции/. Това изисква набор от специфични индикатори и възможност за алтернативност и адаптивност при оценяване изпълнението на плана.

VI. ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПА НА ПАРТНЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ

Съгласно Закона за регионалното развитие, един от основните принципи, на които се основава провеждането на държавната политика за регионално развитие, е принципът за партньорство, публичност и прозрачност на всички нива при осъществяване на планирането, програмирането, финансирането, наблюдението и оценката.

Съгласно чл. 37, ал. 2 от Правилника за прилагане на Закона за регионалното развитие (ППЗРР), Общинският план за развитие и решението на общинския съвет за неговото приемане се публикуват на страницата на общината в интернет, което ще бъде своевременно изпълнено от Общинска администрация – Търговище. В рамките на всеки проект, предвиден за изпълнение до 2013 г. ще бъдат предвидени мерки и адекватни действия за информиране и публичност, в т.ч. периодични информационни кампании сред целевите групи.

В съответствие с чл. 91, ал. 2 от ППЗРР, за резултатите от наблюдението на изпълнението на общинския план за развитие се разработва годишен доклад, който ще се публикува на страницата на общината в Интернет.

При разработването на АДИОПР на Търговище беше приложен принципа на партньорство, чрез включване на широк кръг заинтересовани страни, както в процеса на планиране, така и в процесите на обсъждане и консултиране, идеи за финансиране, изпълнение, наблюдение, оценка и контрол.

Прилагането на принципа на партньорство включва информиране за АДИОПР на всички заинтересовани страни, възможност за изразяване на мнения и представяне на предложения чрез формални и неформални работни срещи с по-тесен кръг участници, осъществяване на широко консултиране чрез организиране на публични дискусии, в т.ч. и чрез интернет, участие във формални структури за планиране и мониторинг със състав, основан на принципа на партньорството - власти на различните равнища, социални и икономически партньори, гражданско общество.

Планът е ориентиран основно към дейности в сферата на компетенция на местните власти, като ключови партньори на местно равнище се явяват НПО, представители и сдружения на бизнеса, изследователски и научни институции.

Изграждането на ефективни партньорства в процеса на планиране и изпълнение ще даде възможност да се реализира по-голяма икономическа целесъобразност и да се укрепи потенциала за разкриване на нови пътища към привличането на средства. Партньорството ще допринесе за доизграждане на връзки между различните субекти с влияние върху местното развитие.

В процеса на изпълнение на АДИОПР на община Търговище за периода 2011-2013 г. следва да бъде широко застъпено публично-частното партньорство като инструмент за оптимизиране на предоставяните продукти и услуги за обществото.

Участието на партньорите на всички нива на подготовка, съгласуване, обсъждане и контрол на изпълнението гарантира прозрачност, компетентност, ефективност и реалистичност на Общинския план за развитие. Чрез тях той се обогатява както с друга гледна точка, освен тази на местната власт, така и с инструментите на гражданското общество, които се основават на прякото участие на гражданите и техните организации в управлението и процеса на взимане на решения.

Осигуряването на необходимата и своевременна информация и публичност на процеса на разработване, актуализиране, съгласуване и изпълнение на Общинския план за развитие се осъществява от Кмета на община Търговище и общинския съвет в съответствие с техните компетенции. В процеса на наблюдение на изпълнението на Общинския план за развитие следва да се осигурява участието на граждани, физически и юридически лица като се спазва принципа за партньорство, публичност и прозрачност.

Предизвикателството, което е на дневен ред пред общинската администрация и екипа за управление, е да бъдат осъществени необходимите стъпки за непрекъснатото информиране и въвличането на социално-икономическите партньори и заинтересованите страни в ефективното изпълнение, наблюдението и оценката на актуализирания ОПР.

Информираността на гражданите и обществената подкрепа са от особено значение за успешното реализиране на Общинския план за развитие и за осигуряването на интегрирано устойчиво местно развитие. Местните органи на управление в община Търговище трябва да се стремят да осигурят условия за:

- Периодични срещи между заинтересованите страни;
- Участие в съвместни проекти;
- Привличане на представители на заинтересованите страни в наблюдението на изпълнението на Общинския план за развитие;
- Организиране на форуми и други събития в рамките напроекти за идентифициране на основните форми за взаимодействие, разпределяне на отговорностите и мобилизиране на местните ресурси;
- Включване на местната общност и поддържането на контакти с местните граждански групи и институции, с цел осигуряване на прозрачност в местната политика;
- Своевременно информиране на обществеността чрез сайта на общината в Интернет за предприетите действия от страна на администрацията по реализацията на актуализирания Общински план за развитие;
- Изпълнението на Общинския план за развитие изисква дългосрочни усилия, но той може да се изпълни успешно, само ако се прилага стъпка по стъпка, т.е. като се изпълняват поетапно отделните проекти, залегнали в него с осигуряване на адекватна информираност, участие и мотивация на заинтересованите страни и цялата местна общност.

В заключение можем да обобщим, че осигуряването на необходимата и своевременна информация и публичност на процеса на актуализиране, съгласуване и изпълнение на Общинския план за развитие се осъществява от Кмета на община Търговище и Общинския съвет в съответствие с техните компетенции. В процеса на наблюдение на изпълнението на Общинския план за развитие следва да се осигурява участието на граждани, физически и юридически лица като се спазва принципа за партньорство, публичност и прозрачност.

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ, ГРАФИКИТЕ, СХЕМИТЕ

Таблица 1: Административно териториална структура на област Търговище – 2009 г.

Таблица 2: Население в община Търговище за 2005 - 2009 г.

Таблица 3: Население в община Търговище по пол към 01.03.2001 и към 01.02.2011 година

Таблица 4: Население в община Търговище под, във и над трудоспособна възраст, местоживеене и пол към 31.12.2009 г.

Таблица 5: Естествен прираст на населението на община Търговище 2005-2009 г.

Таблица 6: Заселени, изселени и механичен прираст

Таблица 7: Брой на безработните лица и равнище на безработица в община Търговище (2005-2010)

Таблица 8: Безработица в община Търговище по възрастови групи за 2005-2010 г.

Таблица 9: Безработица в община Търговище по образование за 2005-2010 г.

Таблица 10: Социални услуги, извършвани в община Търговище 2005-2008 г.

Таблица 11: Училища в община Търговище по учебни години (брой)

Таблица 12: Учащи в община Търговище по учебни години (брой)

Таблица 13: Детски ясли и детски градини в община Търговище (брой)

Таблица 14: Лечебни заведения община Търговище 2005-2009 г.

Таблица 15: Основни показатели на нефинансовите предприятия в община Търговище 2005-2007 г.

Таблица 16: Предприятия (без финансовите) в община Търговище по икономически дейности

Таблица 17: Обработваема земеделска земя – декари за периода 2005 – 2010 години

Таблица 18: Създадени сдружения за напояване в община Търговище2004-2009 г.

Таблица 19: Напоявaните площи по общини в област Търговище за периода 2005 – 2010 г.

Таблица 20: Пазар на земята в община Търговище 2005-2010 г.

Таблица 21: Новозалесени площи на територията на Държавен ГФ в ДГС „Търговище”

Таблица 22: Средства за подслон в община Търговище 2006-2008 г.

Фиг. 1: Карта на община Търговище

Фиг. 2: Разпределение на площта на община Търговище по видове територии

Фиг. 3: Динамика на населението в община Търговище 2005-2009 г.

Фиг. 4: Динамика на безработицата в община Търговище 2005-2010 г.

Приложение 1

АКТУАЛИЗИРАНИ ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА

- Равнище на безработица (%);
- Равнище на средната работна заплата в общината (лева);
- Местни и чуждестранни инвестиции (лева);
- Изградена нова канализационна мрежа (км);
- Обновени водопроводни и канализационни мрежи (км);
- Подобрени общински пътища в лошо състояние и такива без настилка (км);
- Подобрена улична мрежа в лошо състояние в (км);
- % отпадни води, подложени на първично пречистване;
- % отпадни води, подложени на вторично пречистване;
- % на домакинствата/стопанските предприятия, обслужвани от нови/подобрени системи за водоснабдяване;
- Намаляване на загубите на вода по водопреносната мрежа (в %);
- Дължина (в километри) на построената газопроводна мрежа (% от мрежата, която е завършена);
- Дължина (в километри) на обновена електропреносна мрежа;
- Брой на създадените "онлайн" административни услуги;
- Брой изградени обекти на местната и регионална бизнес инфраструктура, в т.ч. регионални бизнес офиси, изложбени зали, бизнес инкубатори, бизнес центрове, индустриални паркове, производствени зони, технопаркове, техноинкубатори и др.
- Брой на малките и средни предприятия, които получават бизнес услуги;
- Брой на фирмите, разположени в бизнес паркове и/или техно-инкубатори;
- Брой регионални клъстери и мрежи;
- Брой на фирмите, участващи в регионални клъстери и мрежи;
- Брой новосъздадени местни туристически продукти и/или услуги;
- Брой места за настаняване и/или средства за подслон;
- Брой реализирани нощувки в местата за подслон и настаняване;
- Ръст на приходите от нощувки в хотели, къщи за гости и др. места за настаняване;
- Приходи от посетители на туристически и културни обекти и забележителности;
- Брой туристи посетили туристически и културни обекти и забележителности;
- Брой новосъздадени/подобрени туристически атракции;
- Брой новоизградени/модернизирани културни обекти;
- Брой общински служители, участвали в програми за обучение;
- Брой на МСП, получаващи финансова помощ за обучение (мащаб, тип, продължителност);
- Брой на компютрите на 100 ученика в училищата;
- Брой на Интернет места на 100 ученика в училищата;
- Брой сключени договори с работодатели по мерките за насърчаване на заетостта;
- Брой безработни лица включени в заетост по мерките за насърчаване на заетостта;
- Брой включени безработни лица в квалификационни курсове;
- Брой социални услуги, предоставяни в общността.